

Бодо бабуаи

Бобравшан

(достон)

Шахрий кутубхона дун
Сулеймонов М. 70
[Signature]

Нашрга тайёрловчи ва сўзбоши муаллифи
Нурбой Абдулҳаким ўғли

Хаёлан аср бошидаги ўзбек меҳмонхонасини кўз олдингизга келтиринг. Нуруний бир мулло киши китоб ўқиётир. Унга қулоқ солаётганлар гоҳо бош чайқасалар, гоҳо тиззаларига уриб қўядилар. Улар дoston эшитишяпти.

Бугун эса ундай гап-гаптаклар, китобхонликлар йўқ. «Бобо Равшан» деган нарса борлигини билса битта-яримта билар, бўлмаса уям йўқ. Қанийди, ўша меҳр-оқибат, ҳурмат ва самимият қайтиб келса, қанийди, фарзандларимизни ҳалоллик ва қаҳрамонликка ундайдиган асарлар кўп бўлса...

Қўлингиздаги бу китоб мана шундай армон ила юрганлар учун тайёрланди.

82. 3Ўз
Б 79

Бобо Равшан: Дoston (Нашрга тайёрловчи ва сўзбоши муаллифи Нурбой Абдулҳаким ўғли). — Т.: Чўлпон, 1992. — 48 б.

Бобо Равшан: Поэма.

ББК 82. 3Ўз

ISBN 5-8250-0339-8
4803620104

© Нурбой Абдулҳаким ўғли

ХАЛҚ ДОНОЛИГИНИНГ НАМУНАСИ

«Бобо Равшан»ни биринчи марта ўқиб чиққанымдаёқ халқимизнинг яратувчанлик кудратига, ҳақиқатан ҳам доно ва ижодкор халқ эканлигига таъ бергандим. Достоннинг ҳозирги алифбодаги нашри бўлмаганлиги сабабли отам — Абдулҳаким Жаббор ўлига ўқиб бермоқлик ниятида ўзимдаги нусхасини қишлоққа олиб кетдим. Достонни ўқий бошлаганимда эса, давомини отамнинг ўзи менга сўзлаб бердилар. Достон халқ орасида жуда кенг тарқалган, қадим-қадимдан гурунлар, гап-гаштакларда айтилиб ёштилар экан. Уни ҳозирги алифбода ўтказиб, ёшларни халқ донолигини яна бир намунаси билан таништириш нияти турилди.

Бу асарда асосан Бобо Равшанни қарздан қутқариш жараёнида Ҳазрат Алининг бошидан ўтган саргузаштлар халқ достонларига хос муболағалар, бадиий тасвир воситалари орқали ҳикоя қилинади.

Достоннинг асосида ислом динининг инсонпарвар дин эканлиги, мусулмон аҳлининг ҳеч қачон хор бўлмаслиги, кофирлик эса «мисли нажосат» эканлиги, ҳақиқий эътиқодли, иймонли кишиларга Оллоҳ ҳамisha мададкор эканлиги каби ғоялар ётади.

Достонда дин тарихига, найгамбарлар тарихига оид ривоятларга ишора қилинган шеърый мисралар ҳам учрайдики, бу ҳолат достоннинг қимматини янада оширади.

Ривоят қилинишича, Иброҳим алайҳиссаломнинг тушларида: «Қурбон қилғил», деган хитоб келди. У зот тонда туриб, юз куй келириб, қурбонлик қиладилар. Иккинчи кеча яна туш кўрдилар: «Эй Иброҳим, тур, қурбон қилғил», деб хитоб келди. Иброҳим алайҳиссалом бу гал юз туйни қурбонлик қилдилар. Учинчи кеча яна худди шундай хитоб келди. Шунда Иброҳим алайҳиссалом айтдилар: «Манинг қурбоним на турур, нани қурбон қилайин?» Хитоб келди: «Кимнинг биздин азизроқ кўрдинг, ани қурбон қилғил». Билдиларким, ўғиллари Исмоилни қурбон қилмоқлари вожиб. Шунда жуфти поки Ҳожарга: «Бир азиз дўстим бор, ўғлимизни қўрмоқ истаган эрзи. Исмоилнинг бошини, сочини енгил, олиб борай»: — дедилар: Ҳожар Исмоилни ювди, сочини таради, янги тўн кийдирди, Исмоил ғоятда кўрланди.

Иброҳим алайҳиссалом ип, ничоқ олдилар ва тоққа қараб кета бошладилар. Исмоилга эса орқасидан юрмоқликни буюрдилар. Исмоил отасининг орқасидан кета бошлади. Буни кўриб Иблиснинг сабри қолмади. Одамга айланиб Исмоилнинг олдига келди ва айтди: «Отанг сани қайга элтур, билармисан?» Исмоил айтди: «**Дўстга элтур**». Иблис айтди: «Сени қурбон қилмоға элтур»: Исмоил айтди: «Ҳеч замонда ота ҳам ўғлини қурбон қилурми?» Иблис айтди: «Худонинг амри билан қурбон қиямоқчи»: Исмоил: «Худонинг амри шу бўлса, минг жоним бўлса фидо қилдим», — деб жавоб берди. Иблис: «Бу ўғлонни енга олмадим, аёллар заифроқ бўлур» — деб Ҳожарнинг олдига келди. Айтдики: «Иброҳим Исмоилни қайга элтур, билурмисан?» Ҳожар айтди: «Дўстининг олдига элтур». Иблис худди шу гапларни Ҳожарга ҳам айтди: Ҳожар айтди: «Эй аҳмоқ, худо амри бўлса, минг жон фидо бўлсин». Иблис ноумид бўлиб яна Исмоилнинг олдига келди вазваси қила бошлади. Исмоил бу ҳолатни отасига айтди. Отаси айтдилар: «У пайтондур тош отгин, кетсин». Исмоил етти тош олиб отди. Уша ерда тош отмоқлик ҳожи ларга суннат бўлиб қолди. Иброҳим алайҳиссалом йиғлай бошладилар. Исмоил отасидан бунинг сабабини сўради. Отаси айтдилар: «Эй ўғлим, манга сани қурбонлик қилиш вожиб бўлди. Исмоил айтди: «Худога дўстликни даъво қилган киши унинг амрини сўзсиз бажармоғи лозимдир. Оллоҳ розилиги учун жонимдан ҳаъ кечишга тайёрман».

Яна айтдис «Эй ота менга уйда хабар қилмадингиз, онамнинг оёқларини йиқилиб, севиқли дийдорини кўриб қолар эдим. Аммо уч васыятим бор: бири ул ким, менинг қўл ва оёқларимни маҳкам боғланг, огрикча чидай олмай талпинсам тўнингизга қон тегмасин. Иккинчиси, юзимни паства қаратинг, юзимни кўриб, ота

лик шафқатингиз уйғониб, пичоқ тортмоқликка халақит бермасин. Учинчиси, кўйлагим бирла сочимни онамга олиб боринг».

Шундан кейин Иброҳим алайҳиссалом Исмоилнинг қўл-оёқларини боғлаб, фотиҳани ўқиб, куч билан пичоқни бўғзига тортдилар, лекин кесмади. Ҳаҳр қилиб пичоқни ерга отдилар. Пичоқдан садо келди: «Эй Иброҳим, сен кесган, деурсан, Оллоҳ кесма, деюр. Қилмат кунда ҳам шундай бўлар экан. Муҳаммад умматини дўзахга киритмаслар, дўзах ўти уларни кўйдирмас. Сўрарлар: «Нега кўйдирмасан. Ут аттан: осон куллар, дурсан, лекин Оллоҳ антур: «кўйдирмасил».

Шу пайт ҳавода ун эшитилди: «Эй Иброҳим, сен ўз олдиндаги вазифани бажардинг. Бу қўйни олгин, қурбон қилгин. Ўғлинг саломат қолсин!»

Жаброилдан ун эшитиди: «Оллоҳу акбар, Оллоҳу акбар». Иброҳим алайҳиссалом юдюртга қарасалар, Жаброил қўй олиб келур. Қувонч билан айтдилар: «Ла влаҳа илло-лоҳу Оллоҳу акбар!» Исмоилга айтдилар: «Кўргин, Оллоҳ таоло бизни бу машаққатдан қутқарди». Исмоил ҳам қўйни кўрди ва севинч билан айтди: «Оллоҳу акбар» ва ил-лоҳу ҳамд: Айчини тарича кимси хайит куни оу такоирин айтса, Жаброил аминнинг, Иброҳим Халилнинг, Исмоил забихнинг шафоатига муяссар бўлур.

мазкур оивоят дostonда қуйидаги тўрт мисра шайрда, Ҳазрат Алининг Оллоҳга қилган хитобида ўз ифодасини топан:

Иброҳим Халилга фармон айладинг,
Исмоил бошини қурбон айладинг,
Жаннатдан қўй бериб осон айладинг,
Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.

Кўряписизки, кичик бир шеърини лавҳа бағрига катта бир тарих сингдирилган. Дostonнинг энг диққатга сазовор жойи, катта тарбиявий аҳамиятга эга бўлган ўрни Ҳазрат Али дарёни боғлаб, ун икки фарсаҳли девини ўлдириб келганидан кейин, учинчи шартни бажаришга киришган пайтида кўринади:

Шоҳнинг ҳаққи гарданымда қолмасин,
Маҳшар куни Тангри хитоб қилмасин,
Эр улдур, ваъдаси ёлғон ўламасин,
Паҳлавонлар, тутиб боғланг — Алиман.

Бу ҳақиқий эр кишининг, бировнинг ҳақидан қўрққан, Тангри олдида жавобгарлик масъулиятини ҳис қилган ҳақиқий инсоннинг хитоби бўлиб янграйди...

Дono халқимиз тафаккурининг маҳсули бўлган бу дoston ҳали яна кўплаб авлодларни тарбиялашга хизмат қилишига ишонамиз.

Қўлёмза тайёр ҳолга келгач, муҳаррир билан иш бошладик. Иккимиз навбат бўлиб дostonни овоз чиқариб, диққат билан ҳовога шоир Ҳамза Имонбердиев кириб келди.

— «Бобо Равшан»ни ўқияписизлар шекилли? — сўради у.

— Ҳа, дедик биз. — Қаердан билдингиз?

— Сўзлари, оҳанг таниш туюлди-да. — деди Ҳамза ака. — Болалигимда бувим раҳматлик ўқиб берардилар. Ўқийверинглар, мен яна бир эшитай.

Тагин ўқишда давом этдик. Кўп ўтмай маълум бўлдики, биздаги нусхада айрим ўринлар тушириб қолган экан. Ҳамза Имонбердиевда дostonнинг бувиси айтиб туриб ёздирган нусҳаси бор экан.

Уша нусха билан ўзимиздагисини солиштирдик. Назаримизда, асарнинг тўлиқ нусҳаси тикланди.

Дostonни ўғли Раҳмонберди, келини Опатайга, синглиси Кароматга ўқиб берган. ҳозирги адиббона қўширигичан Шаҳрибону Султон Халифа қизини Оллоҳ раҳмат қилсин. Бу китобни ўқиганлар табарруқ момомизни ҳам дуо айласалар, беҳад хурсанд бўлур эдик.

НУРБОЙ АБДУЛҲАКИМ

Бисмиллаҳир роҳманир роҳим

Алҳамду лиллаҳи роббил аъламин баъда аммо ровиён ва ноқилол осор андоғ ривоят қилурларким, Мадина шаҳрида бир Бобо Равшан деган бобо бор эрди. Кўп камбағал, кўп аёлманд эрди. Бир жуҳуддин минг тилло қарздор эрди. Ани ҳаргиз бериб адо қилолмади. Бир кун жуҳуд айди:

— Ё пулимни топиб бергил, ё қизингни бергил, ё динимга киргил.

Бобо Равшан айдилар:

— Эй жуҳуд, манга эртага пешингача муҳлат бергил, худо хоҳласа пулингни топиб берурман.

Жуҳуд қабул қилди. Бобо Равшан жуҳудларнинг гузаридан ўтуб борур эрдилар. Бир жуҳуд айди:

— Эй Бобо Равшан, йўл бўлсин?

Бобо Равшан айдилар:

— Яҳудо деган жуҳуддин минг тилло қарздор эрдим, кўп киста танг қилди. Эмди пайғамбари худонинг олдиларига бориб, муборак аёғларига юзумни суртуб йиғларман, шоядки, шул балодин халос қилсалағ

Кўнгли бузулиб бир сўз деди:

Ўларман оқибат бир кун,
Худоё, ҳожатим бергил.
Жуҳуд қўймас мени кун-тун,
Худоё, ҳожатим бергил.

Худо, деб қилмадим фарзин,
Эшит бул осий қул арзин.
Карам, раҳм айла, уз қарзин,
Худоё, ҳожатим бергил.

Бу кофир қилди зўрлиқни,
Ажаб кўрсатди хўрлиқни.
Тилаб кўнглимда бирликни,
Худоё, ҳожатим бергил.

Қилибман зоре бу кунда,
Сани ёд этмадим тунда.
Жуҳуд шуҳс этмасин динга,
Худоё, ҳожатим бергил.

Кетмишга келиб ёшим,
Бу савдоға тушиб бошим.
Ҳақ, эшит қилган нолишим,
Худоё, ҳожатим бергил.

Бу кофир тушти йўлимға,
Қаратмас ўнгу сўлимға.
Минг тилла бериб қўлимға,
Худоё, ҳожатим бергил.

Худоё, эшит сўзимни,
Саргайтма қизил юзимни.
Жуҳуддин қутқар қизимни,
Худоё, ҳожатим бергил.

Сўз уқмайди жуҳуд нодон,
Пайғамбар, деб қўйдим қадам.
Баҳаққи ҳазрати Одам,
Худоё, ҳожатим бергил.

Мани бандам дедим нечун,
Карам, раҳм айлагил бу кун.
Ҳабиби Ҳақ — расул учун,
Худоё, ҳожатим бергил.

Бобо Равшан қилур зори,
Ўзингдадир ихтиёри.
Баҳаққи тўрт чорёри,
Худоё, ҳожатим бергил.

Бобо Равшан деюр отим,
Ўчир жуҳуд дафтар хатин.
Қутқариб ол омонатим,
Худоё, ҳожатим бергил.

Шунда жуҳудлар кулуб, ани масхара қилиб дедиларки:

— Ул ҳам санингдек бир қашшоқ гадодур, сан боргунча қалъасидин келадиган моли, ё саҳродин келадиган теvasи бормидики, санга беродур?

Жуҳудларнинг сўзига Бобо Равшаннинг кўнгли бузулув бир суз
деди:

Эй ёронлар, кўлдур кўнглим армони,
Муродимни бир Оллоҳдин тиларман.
Ҳақ ўзидур барча дардни дармони,
Зор-зор айлаб раббанодин тиларман.
Ўн саккиз минг олам бирла тоғларни,
Қурт-қумурсқа, булбул бирла зоғларни,
Ул яратти аъмо билан соғларни,
Гадодурман, Ушал шоҳдин тиларман.
Уч юз йилки йиғлаб тилда саноси,
Даргоҳингда бағишлади гуноси,
Жумла пайғамбарни ато-аноси,
Одам бирла ул Ҳаводин тиларман.
Макка-Мадинадан иморат этган,
Қодир эгам ўзи башорат этган,
Бандаларга ўзи ҳимоят этган,
Ул Халиду босафодин тиларман.
Томоша қил кўздан оққан ёшиға,
Қофирни яратти тегра дошиға,
Дарахт ичра арра келди бошиға,
Ушал руҳи Зикриёдин тиларман.
Яҳудо илгидан чиқсам саломат,
Бир азиз бошима неча аломат,
Чоҳ ичинда топган қурби саодат,
Юсуф бирла Зулайҳодин тиларман.
Уммат учун кўздин оқизиб хунин,
Сочарлар ҳар замон дурри ноёбин,
Очарлар Маҳшарда шафоат бобин,
Ул Муҳаммад Мустафодин тиларман.
Дулдул миниб зулфиқори белинда,
Малойиклар турар соғу сўлинда,
Ҳавзи кавсар сувин кўрсанг қўлинда,
Равшан айтур: Муртазодин тиларман.

Алқисса андин сўнг Бобо Равшан масжидга бориб салом бердилар.
Онҳазарат соллаллоҳу аълайҳи васалламга рўбарў бўлиб қараб туриб
бир сўз деганлари:

Садағанг бўлайин олам сарвари,
Ғарибларга лутфу иноят борму?
Деву пари инсу жинни раҳбари,
Мазлумларга зарра кифоят борму?
Тушубдур бошимга ҳақни балоси,
Бу кун вайрон бўлди кўнглим қалъаси,
Тинмай оқар икки кўзим жоласи,
Мундин ортиқ манга мусибат борму?
Савдо солди манга чархи кажрафтор,

Ҳеч киши бўлмасин мандек гирифтор,
Бу кун кўзларимга икки дунё тор,
Адашган қўлларга башорат борму?
Ҳазратим, эшитинг манинг сўзимни,
Бул кун муҳлат пешин эрди ўзимни,
Ул-ғаний, мен — қашшоқ, олур қизимни,
Даврингизда мундоқ ривоят борму?
Шаръи покинг мани қўлум олмаса,
Шул ҳожатим сиздин раво бўлмаса,
Ўз динига солур пулин бермаса,
Умнат ичра мендек касофат борму?
Равшан айтур дарду қулфатим бисёр,
Елғиз бошим минг балога гирифтор,
Аввал-охир сен бўлмасанг мададкор,
Осий умматларга шафоат борму?

Алқисса андин сўнг онҳазрат соллаллоҳу аълайҳи васаллам айдилар:

— Шул бобони ҳожатини чиқарадургон одам борму? Уч марта садо қилдилар, ҳеч ким жавоб бермади. Алқисса андин сўнг Ҳазрат Али қарамоллоҳу ваҷҳаҳу айдилар:

— Ё расулуллоҳ, менга фотиҳа беринг, бул бобонинг ҳожатини мен чиқарурман.

Онҳазрат соллаллоҳу аълайҳи васаллам дуо қилдилар. Ҳазрат Али Бобо Равшаннинг қўлидан тутуб жўнай бердилар.

Ташқарида ўйнаб юрган имом Ҳасайн ва имом Ҳусайн оталарини кўриб эргашиб келавердилар. Ҳазрат Али икки ўғлонларига: «Қайтивлар», дедилар. Анда икки ўғил йиғлаб оталарига бир сўз дедилар:

Тасаддуқман қиблагоҳим,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?
Сиздирсиз пушти наноҳим,
Эмди йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Бобо олиб борар бошлаб,
Биз йиғлармиз кўзни ёшлаб,
Кетарсизму бизни ташлаб,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Кўпдур икки ўғлинг меҳри,
Ўлса қолмас сизни дери.
Яратқон Оллоҳнинг шери,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Бобо ҳолин сўрғонларинг,
Сўзда йўқтур ёлғонларинг.
Қолмас йиғлаб ўғлонларинг,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Мустафониң жонидурсиз,
Худонинг арслонидурсиз.
Кофирнинг қиронидурсиз,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Ўзимни йўлга солманам,
Душманиниң пандини олманам.
Йиғлаб кейнидин қолманам,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Ўғлонлар дер, уйга қайтинг,
Биздин сўрар аҳли байтув.
Биз не деймиз ростин айтинг,
Отам, йўл бўлсин, йўл бўлсин?

Ҳазрат Али карамоллоҳу ваҳҳаҳу ўғлонларига сизлар қайтингла
деб бир сўз дедилар:

Қайтинг эмди икки кўзум равшани,
Фалак сояди мани бу на савдоға.
Тегра тошда кўндур отанг дунямани,
Кеча-кундуз ёлғуз жўнай ғавғоға.
Тақя қилдум доим номи Оллоҳни;
Ҳимоят айладим ҳақ Мустафони,
Шому саҳар ўзум истаб балони,
Ғашт этарман дашту тоғу дарёға.
Бир нечани кўрсам бердим жонимни,
Бир нечани жўйбор этдим қонини,
Бир нечалар талаш айлаб танини,
Нечаларни отдим сўйи самоға.
Ҳарна қисмат ёзилганин билурман,
Ғаним кўрсам шўри ғавғо қилурман,
Шаҳзодалар, маълул бўлманг, келурман,
Қилинг йўлдош мани ушбу бобоға.
Шери Ҳақ дер: ман сизларга парвона,
Бу дунёда мендин ному нишона,
Тоза гулсиз, борманг боди хазона,
Ўтиринг таваккал айлаб худоға.

Алқисса андин сўнг шаҳзодалар қайтдилар. Ҳазрат Али Бобо Равш
бирла шаҳардан чиқдилар. Шунда Бобо Равшан Ҳазрат Алига мурожа
қилиб айди:

— Бир ерда кўмиб қўйган дунёнгиз борму?

Ҳазрат Али айдилар:

— Эй бобо, манда дунё нима қилсун!

Бобо Равшан:

— Дунё сизда бўлмаса, манда бўлмаса, кимда экан, — деб бир
дедилар:

Санга келиб беҳбудингни билмадим,
 Кундан-кун, дам-бадам батарсан, дунё.
 Ғафлат бирла юрдим, фикр қилмадим,
 Хўб билибман энди ўтарсан дунё.
 Нечалар доманинг тутубдур қўлга,
 Нечани гал бериб чиқариб чўлга,
 Еткурмай манзилга, боражак йўлга,
 Сувсатиб, чарчатиб кетарсан дунё.
 Бир неча улфатинг вақтинг хуш этиб,
 Бир нечани мисли учар қуш этиб,
 Бир нечани қайғу, ғамга дуч этиб,
 Барчанинг бошига етарсан дунё.
 Қимор ташламоққа турфа холибсан,
 Ҳар кимга бир турлук ўйун солибсан,
 Бир нечани кўнглин қамаб олибсан,
 Машғул айлаб охир ўтарсан дунё.
 Бошда тўлғон эмас, асли хомийсан,
 Ҳар киши хуш кўрса, ани молисан,
 Мажлис ичра ажаб пари золисан,
 Кимни роғил кўрсанг, тутарсан дунё.
 Аввал-охир келган покиза қизсан,
 Маъшуқлар ичинда жондин азиған,
 Ошиқларга қанду шакар, лазизсан,
 Масту беихтиёр этарсан дунё.
 Бир гўзалсан, отинг дол ила нундур,
 Ғамингдин нечанинг кўз ёши хундур,
 Санга етганларнинг ҳоли забундур,
 Шиква бирла ҳазил қиларсан дунё.
 Бировга берибсан неча кун ривож,
 Бировни айлабсан муфлисун қаллож,
 Бировни дастига бериб тахту тож,
 Бировни бировга сотарсан дунё.
 Бир нечалар сафар рахтин яроглаб,
 Нечалар дод уруб димогин чоғлаб,
 Мағрибдин мағриққа қисматин боғлаб,
 Ҳар кимни ҳар ёна элтарсан дунё.
 Ғам йўлида азим карвондин қолиб,
 Қайғу бирла туман атрофин олиб,
 Кулфат аждаҳоси зеру по қилиб
 Бу Равшан хастани ютарсан дунё.

Алҳисса Ҳазрат Али Бобо Равшанга қараб бир сўз дедилар:

Дунё десанг, Бобо Равшан,
 Кел орқамга, мингил эмди.
 Эсинг кетиб, йиқилурсан,
 Маҳкам кўзинг юмгил эмди.

Қайга борсам, бирга элтай,
Кўз кўрмаган ерга элтай,
Олти ойлик йўлга элтай,
Қароматим кўргил эмди.
Қалложликдин бўлдим адо,
Санга қилай жоним фидо.
Қарздорлик қаҳри худо,
Зинҳор ҳазар қилгил эмди.
Бозорга сот мени элтиб,
Мадиғага келгил қайтиб.
Қулум, дея мани сотиб,
Сан жуҳудга бергил эмди.
Азиз бошим санга қулдур,
Қарзингнинг иложи шулдур,
Мусулмонсан, дининг бирдир,
Қарэдин халос бўлгил эмди.

Алқисса андин сўнг Бобо Равшанни муборак орқаларига миндири кўзингни юмгил, дедилар. Ҳазрат Али Оллоҳга ҳамду санолар ўқидила **Бобо Равшан** кўзини маҳкам юмди. Ҳазрат Али боз кўзингни очгин, д дилар. Кўзини очса, бошқа бир шаҳарга келибдур.

Бобо Равшан айди:

— Бу шаҳарни на дерлар?

Ҳазрат Али айдилар:

— Бу шаҳарни шаҳри Барбар дерлар. Мадинадан олти ойлик йўлду

Бобо Равшан:

— Бир дамда олти ойлик йўлга келдингиз, нечук баланд парвоз й гитсиз, — деб савол қилди.

Ҳазрат Али жавоб бериб бир сўз дедилар, бу турур:

Бобо Равшан

Қурбонинг бўлайин, эй барно йигит,
Аслинг нечук, баланд парвоз эурсан?
Шижоат бобида шер андом йигит,
Аслинг нечук, баланд парвоз эурсан?

Ҳазрат Али

Майдонга кирганда эрнинг эриман,
Мани сўрсанг, бобо, Ҳақнинг шериман,
Соҳиб дулдулу зулфиқориман,
Аслим сўрсанг соҳибқирон эурман.

Бобо Равшан

Пайғамбар олдида навоз айладинг,
Ҳеч ким дам урмади, овоз айладинг.

Олти ойлик йўлга парвоз айладинг,
Аслинг нечук, баланд парвоз эурсан?

Ҳазрат Али

Ҳар ерда ғариблар хабардориман,
Мусулмон бандани нигоҳдориман,
Соҳиби дулдулу зулфиқориман,
Асли ўзим соҳибқирон эурман,

Бобо Равшан

Кўнглум Ҳақ ёдина мойил айладинг,
Кароматинг манга зоҳир айладинг,
Ё маъи саргашта-сойил айладинг,
Аслинг нечук, баланд парвоз эурсан?

Ҳазрат Али

Ҳайбар ҳисорини вайрон қилурман,
Кофирларга шўри ғавво солурман,
Муртазомаң ибн Абу Толибман,
Асли ўзум соҳибқирон эурман.

Бобо Равшан

Равшанга айладинг отинг мубарро,
Юзингда зоҳирдур нури ҳувайдо,
Ё магар эурсан ул шери даргоҳ,
Аслинг нечук, баланд парвоз эурсан?

Ҳазрат Али

Отим Али, арши аъло жойимдур,
Кеча-кундуз ғазо хайрихоҳимдур.
Бовар эт сўзимни, ҳақ нувоҳимдур,
Асли ўзим соҳибқирон эурман.

Алқисса Ҳазрат Али Бобо Равшан ўраган салланинг бир учини му-
борак бўйинларига боғлаб, бир учини Бобо Равшанинг қўлига бериб
жўнай бердилар. Шунда Ҳазрат Али баҳомни сўрсалар, минг қўлни ба-
ҳоси дегин, деб бир сўз дедилар, ул бу туруп:

Сенга айтай оху зорим,
Баҳом топиб сотгин, бобо.
Мундин ўзга йўқдур корим,
Сўзим қабул этгин, бобо.
Бу ишга иқомсун рақиб,

Хилват айлаб ҳар ён боқиб,
Салланг бўйнулга тоқиб,
Бир утидин тутгин, бобо.
Ман бораё сани изингдин,
Йўлга кириб кетгин, бобо,
Ихтиёримдур қўлингда,
Боқмайман соғу сўлимга,
Бошимни бердим йўлингга,
Бу шаҳарга сотгин, бобо.
Тез баҳога келса қулунг,
Осон бўлур ҳар мушкулунг,
Қулга олиб нақд пулинг,
Тезроқ мундин кетгин, бобо.
Қашамшам, де сўрса отим,
Шулдур санга аҳтиётим.
Ҳасайн, Ҳусайн зурриётим,
Борсанг, салом айтгин, бобо.

Алқисса андин сўнг Бобо Равшан Ҳазрат Алини етаклаб шаҳри Барбарни бозорига олиб бордилар. Халқ тамошо қилар эрдилар. Ҳеч кими харидор бўдуб ололмадилар. Бориб подшоҳга айдиларки, бозорга бир қул келибдур, подшоҳга лозим қул эркан. Подшоҳ бир ясовул юборди, бориб олиб кел, кўрай, деди. Ясовул бозорга бориб Бобо Равшанни кўриб айтиди:

— Эй бобо, сани подшоҳ келсун дейдур, қулни кўрар эрмиш.

Андин сўнг Бобо Ҳазрат Алини етаклаб подшоҳ олдига борди. Подшоҳ сўрди:

— Эй бобо, шул одам сани қулунгму?

Бобо Равшан:

— Орий, қулум. Бошимга бир мушкул тушубдур, сотарман, — деди.

Андин сўнг подшоҳ Ҳазрат Алига юзланиб сўради:

— Эй йигит, шул бобовинг қулимусан?

Ҳазрат Али:

— Орий, қулиман, — дедилар.

Андин сўнг подшоҳ сўради:

— Бу қуливингнинг баҳосини айт.

Бобо айтиди:

— Қулумнинг баҳоси минг қулнинг баҳосидур.

Подшоҳ айтиди:

— Минг қулнинг иши қулидин келдурму?

Шунда Бобо Равшан подшоҳга анинг таърифини қилиб бир сўз деди.
бу турур:

Таърифотин баён айлай, ёронлар,
Ҳаққа етган оҳу зори бу қулнинг.
Илгинда ожиздур неча полвонлар,
Ҳимоятдур биру бори бу қулнинг.
Ҳақни минг бир оти доим тилида,
Расулни ёридур, Оллоҳга банда.

Зулфиқор илгида, салоҳи танда,
Саваш эрур кори-зори бу қулнинг.
Наъра тортса, йиқар тоғу тошларни,
Қасд айласа, олур учар қушларни,
Дунёда битқарар мушкул ишларни,
Иймону эътиқод ёри бу қулнинг.
Тўрт қиличи бордур, белда садоғи.
Минган арғумоғи жаннат буроқи,
Сафар қилса яқин айлар йироғин,
Борму мунда харидори бу қулнинг?
Худо амри бирла бўлди савдоси,
Бу савдога бордур **Ҳақни** ризоси,
Бобо Равшан деюр: **Ўзим** мирзоси,
Қўлумдадур ихтиёри бу қулнинг.

Алқисса андин сўнг **Марғуб** подшоҳ айди:

— **Мани** уч шартим бордур, аларни битқарса олурман. Бирн, дарёнинг бошига минг қул қўйибман, уларга ушбу дарёни боғлаш топширилган, уддасидан чиқолмаслар, ани боғласа. Бирн шулдурки, бир аждаҳо пайдо бўлибдур, думидин то бошигача ўн икки фарсаҳ, шаҳримни хароб қилур, ани ўлдурса. Учинчиси, **Мадина** шаҳрида бир **Али** деган пайдо бўлубдур, ани боғлаб келурса, олурман, — деди.

Ҳазрат Али айдилар:

— Бир замонда битқарурман.

Шундан кейин **Марғуб** подшоҳнинг олмоқлиги вожиб бўлди. У **Бобо Равшанга** қараб айди:

— Қулунгнинг оти нимадур?

Бобо Равшан айди:

— **Қашамшамдур.**

Марғуб подшоҳ **Бобо Равшанга** минг қулнинг баҳосини берди, ўшал кеча меҳмондорлик қилди. Тонг отди. **Ҳазрат Али** **Бобо Равшанга** исми аъзамни таълим бериб, йўлга солиб, мундин кетар бўлсанг **ҳазрат Муҳаммад Мустафо** соилаллоҳу аълайҳи васалламга салом дегил, деб бир сўз деди:

Мундин кетар бўлсанг, бобо,

Мустафога салом денгиз.

Ғарибларга пушти паҳоҳ

Раҳнамога салом денгиз.

Анга қурбон хаста жоним,

Юзин кўрсам — йўқ армоним,

Бақр Сиддиқ меҳрибоним —

Авлиёга салом денгиз.

Адолатда **Нўширавон,**

Майдона кирса, паҳлавон,

Умар отлиқ соҳибқирон —

Шаҳаншоҳга салом денгиз.

Ҳақ йўлинда ибодатли,

Узи соҳиб маърифатли,
 Ери жоним Усмон отли
 Боҳаёга салом денгиз.
 Сўзлари шаккардин лазиз,
 Ўзларидир жондин азиз,
 Ҳасан, Ҳусайн соҳиб таъмиз—
 Карбалога салом денгиз.
 Шижоат баҳрида коним,
 Тошилмас дури ғалтоним,
 Муҳаммад марди майдоним—
 Маҳлиқога салом денгиз.
 Қашамшам дەر сийна чоким,
 Мунда қолса қабри ҳоким,
 Фотима, Зухра жуфти поким —
 Бовафога салом денгиз.

Алқисса андин сўнг Бобо Равшан Ҳазрат Али бирла видолашиб жунай бердилар. Ҳазрат Али айдиларки, ярим йўлга мани отимни, ярим йўлдин сўнг расули худонинг отларини тутуб, кетгил. Андин сўнгра Бобо Равшан жунай бердилар. Ҳар қадамда неча дарёлардин ўтуб, вақти шуш бўлуб Бобо Равшан Ҳазрат Алининг шаъниларига бир сўз дедж:

Етти ёшда халқ ичинда шуъла кўрсатган Али,
 Дастбозу бирла тоғлар тахтидин Ўзган Али,
 Зарбат айлаб шаҳри Ҳайбар қалъасин бузган Али,
 Ҳар ғазога лашкари исломни тузган Али,
 Ҳақ таоло шеридур арш устида кезган Али.
 Тоғу тош титрар эди кўрса ани хангомини,
 Англади тутди қулоқга Тангрини фармонини,
 Эрди қин қому зиёда зулфиқор самсомини,
 Асли номӣ дигари, қўйди Қашамшам номини,
 Ҳар нафасда исми аъзам оятин билган Али.
 Чориёр барҳақ эрур пайғамбара эрди домод,
 Қилур эрди ҳар ғозийда Мустафо кўнглини шод,
 Жумла асҳоблар ҳама Ҳайдарга қилди эътиқод,
 Лутф этиб ҳаллоқ эгам берди анга дулдули от,
 Тухми кофирни жаҳон айвонидин қирган Али.
 Нафси шайтон барҳам урди номусу орим мани,
 Охиратга юклаган исён эрур борим мани,
 Тонгла мезон устида бўлгил харидорим мани,
 Икки олам мулкида сансан мададкорим мани,
 Бобо Равшан хастани кўнглига жо бўлган Али.

Алқисса андин сўнг олти қадам босиб Мадина музофотиға борди. Икки дунё бир қадамдир авлиёнинг олдиди, деб пешин азонини эшитиб вақти шуш бўлиб Бобо Равшан онҳазрат солмаллоҳу аълайҳи васалламнинг шаъниларига бир наът айдилар, бу турур:

Сан эрусан икки олам ичра жоним ё расул,
 Меҳрибоним, мушфиқим, шоҳу жаҳоним ё расул,
 Сурайи «Ван-нажм» эрур одил гувоҳим ё расул,
 Руҳи покинг бўлса шояд меҳмоним ё расул,
 Сан билурсан, ҳақ билур сирри ниҳоним ё расул.
 Барчадин аввал яратти ҳақ санингдек покни,
 Қаддинга кўрди муносиб хилъати лавлоқни,
 Кўз очиб юмгунча келдинг сайр этиб афлоқни,
 Раҳматингдин шоумид этма мане бебокни,
 Сан эшитгил нолаи оҳу фиғоним ё расул.
 Етти осмон арш курси санга берди роҳни,
 Жаброил кўрган эмасдур сан сифатли шоҳни,
 Бир ишорат бирла икки тенг бўлибсан моҳни,
 Қайси васфинга юборсам бу тили кўтоҳни,
 Таърифинга камдур бўлса минг забоним ё расул.
 Икки олам чун туфайлингдин тамоми баҳри бар,
 Мўъжиза оқинг билан оламга тўлди мушки тар,
 Барча пайгамбар ичинда сен эрусан бир гуҳар,
 Етти осмон, етти ер сенга имон келтирдилар,
 Салтанат тахтига чиққон соябоним ё расул.
 Гарди наълайнига бўлди аршу курси беқарор,
 Жумласи эрди муҳайё қилмадинг ҳеч ихтиёр,
 Осий умматлар учун қилдинг ўзингни хору зор,
 Боғладинг санги қаноат эй шаҳи раффафсувор,
 Йўқ эрур барҳақлигинга ҳеч гумоним ё расул.
 Онадин топти таваллуд Жаброилдур дояси,
 Исми покингга суянган аршни тўртта пояси,
 Ҳам туфайлингдин эрур икки жаҳон сармоясн,
 Доимо бошингда эрди абру раҳмат сояси,
 Салтанат тахтига минган соябоним ё расул.
 Бир шафоат баҳрини бошимга солинг ман учун,
 Бўлмасанг рўйи сиёҳим қилмоғи равшан учун,
 Қарбало даштида қолган етмиш икки тан учун,
 Икки оламни яратти ҳам туфайли сан учун,
 То тирикдурман куёдур хаста жоним ё расул.
 Аввал-охир умид сандин яна беқоғу қил,
 Шукридиллоҳ санга тобеъ айлади раб-ул-Жалил,
 Балки Нуъмон мазҳабию миллати шундоғ Халил,
 Наътинг ичра арзу ҳол бирла бу равшан хаста дил,
 Ҳамдурур айтай сиза тинмай забоним ё расул.

Алқисса андин сўнг Мадина дарвозасидин кириб, масжидга бориб,
 Онҳазрат соллаллоҳу аълайҳи васалламга салом берди.

Онҳазрат айдилар:

— Алини қайда кўйуб келдингиз?

Бобо Равшан:

— Ҳазрат Алини олти ойлиғ шаҳри Барбарга сотиб келдим, — деб
 бир сўз дедилар:

Шоҳи олам, сизга арзим сўзлайин,
Хайлингиз ёдга тушуб келарман.
Жоним жонингизга қурбон айлайин,
Ғамнинг пирдобина ботиб келарман.
Йўлдош айладингиз шери даргоҳни,
Олти ойлиғ йўлга элтти замони,
Қул айладим ўшал қиммат баҳони,
Алини Барбарга сотиб келарман.
Баҳоси минг қулнинг баҳоси ўлди,
Шаҳр аҳли йиғилиб кўрмоққа келди,
Шаҳзодалар учуқ ўқиниб қолди,
Ҳасратли хубоба ютиб келарман.
Эрта чошгоҳ азм айладим Барбардин,
Кўз юмиб очгунча ошдим Хайбардин,
Неча дарёлардин, неча шаҳардин,
Бир қадам босганда ўтуб келарман.
Равшан дер: қолмади кўнглим армони,
Шукрилиллоҳ бўлди дардим дармони,
Маипа эмди етса ҳақни фармони,
Охират йўлини тутиб келарман.

Алқисса андин сўнг ҳазрат расулуллоҳ соллаллоҳу аълайҳи васаллам айдилар:

— Эй бобо, жуҳуднинг қарзини соф қилгил.

Бобо Равшан таъзим қилиб жўнади. Худди шу пайтда ҳазрат имом Ҳасайн ва имом Хусайн масжиднинг орқасида ўйнаб юрур эрдилар. Улар Бобо Равшанни кўруб салом бердилар ва қиблагоҳим на жойларда қолди, деб бир сўз дедилар:

Хабар бергил, бобо, қиблагоҳимдин,
На жойларда қолди соҳибқироним?
Дини ислом сарвари шаҳаншоҳимдин,
На жойларда қолди соҳибқироним?

Бобо Равшан:

Омон-эсон эрур дулдул суворинг,
Қолди қиблагоҳинг шаҳри Барбарда.
Салом деб юборди кўнгли мадоринг,
Қолди қиблагоҳинг шаҳри Барбарда.

Ўғлонлар:

Дулдули қаерда, ўзи шибда,
Зулфиқори уйда эрур афтода,
Нечук кечди ҳоли душман арода,
На жойларда қолди соҳибқироним?

Бобо Равшан:

Зарра парво қилмас юз лак кишини,
Ҳар тарафга отар тоғлар тоштини,
Баён айлаб бўлмас қилгон иштини,
Қолди қиблагоҳинг шаҳри Барбарда.

Ўғлонлар:

Ростин дегил, бобо, борму саломат,
Ҳасратидин ишим оҳу надомат,
Андин айрилганим манга қиёмат,
На жойларда қолди соҳибқироним?

Бобо Равшан:

Эрта келур албат мулки жойина,
Кўзум мунтазирдир хоки пойина,
Сотиб келдим кофирларнинг шоҳина,
Қолди қиблагоҳинг шаҳри Барбарда.

Ўғлонлар:

Ҳеч қарорим йўқтур ёзу қишина,
Иложи йўқ эрур тақдир ишина,
Келурмикан банди бўлса қишина,
На жойларда қолди соҳибқироним?

Бобо Равшан:

Гарчи қаландардур шоҳи оламдур,
Ҳар ерда мусофирдур, беғамдур.
Ҳайбатидин кўффор аҳлига ғамдур,
Қолди қиблагоҳинг шаҳри Барбарда.

Алқисса, андин сўнг ҳазрат имом Ҳасайн бирла имом Ҳусайннинг қўнғиллари бузулуб йиғлай бердилар. Баногоҳ Ҳазрат Алининг отбоқари Қамбарбобо аларнинг ҳолини кўриб, имомзодаларга далда бериб бир сўз деди:

Ман билурман кирдорини, қорини,
Йиғламанг, имомлар, келур султоним.
Амри шул бўлғондур биру борини,
Йиғламанг, имомлар, келур султоним.
Эрта чошгоҳ жунбуш қилур зулфиқор,
Чарх уриб ўргилур дулдул беқарор,
Равон этсам керак жониби Барбар,
Йиғламанг, имомлар, келур султоним.
Дулдул миниб изҳор этар кучини,

Йиқар Марғуб шоҳнинг тахту тожини,
Бўйвусунса олур элдин божини,
Йиғламанг, имомлар, келур султоним.
Эрта пешин йўлга тушур зулфиқор,
Ҳайбатидин титрар ер бирла осмон,
Қаҳр айласа қилур ер бирла яқсон,
Қирқ тева зар ортиб мисли Бозиргон,
Йиғламанг, имомлар келур султоним.
Дулдул миниб зулфиқори белинда,
Ҳайбат бирла боқиб соғу сўлинда,
Қамбар бобонг пешвоз чиқар йўлинда,
Йиғламанг, имомлар, келур султоним.

Алқисса, андин сўнг Бобо Равшан жуҳуднинг уйига қараб жўнай бердилар ва жуҳуднинг эшигига бориб бир сўз дедилар:

Бизга ёр ўлди Мустафо,
Чиқ уйингдин, келин жуҳуд.
Қўладилар шери худо
Тайин бовар қилгин, жуҳуд.
Раҳм айлаюб қўлум тутти,
Бир дамда Барбарга етти,
Маним учун ўзин сотти,
Бул ҳикматни билгил, жуҳуд.
Минг ашрафий бир чош бўлур,
Судхўрни вақти хуш бўлур,
Сони икки юз беш бўлур,
Олиб халос қилгил, жуҳуд.
Зар берар суйган қулига,
Хушим йўқ дунё пулига.
Қирдим ҳақиқат йўлига,
Равшан айтур: билгил, жуҳуд.

Алқисса, андин сўнг Яҳудо жуҳуднинг уйидин чиқти. Бобо Равшан қарзини бериб уйига борди, жума оқшом бонури иймон дунёдин ўтти.

Эмди сўзни Ҳазрат Алидин эшитинг. Ҳазрат Али Бобо Равшанга узотиб Марғуб подшоҳнинг қошига бордилар. Марғуб подшоҳнинг Машҳур ва Мақбул деган вазирлари бор эрди.

Вазирларидин бири подшоҳга айтиди:

— Ул қулингизни синаб кўринг, баъд хизмат буюринг, кўнгуллар тивсун.

Марғуб подшоҳнинг Ғайгам деган паҳлавони бор эрди, кунда юз ноюз кўйнинг гўштигини ер эрди, юз ўттуз газ олмос пораси бор эрди, белиг суқуб, каркани миниб жўнай берди. Бориб, Ҳазрат Алини кўзга илмаи подшоҳига бир сўз айтқонидур:

Ҳар етар-етмасга қўлумдур олмос,
Қим биза дуч бўйса — ўлар, султоним.

Айтган сўзинг қулонимга қор эмас,
Ўғлон халқи ҳавас қилар, султоним.
Ешлигинда паймонаси тўлмасин,
Ғунчалиқда тоза гули сўлмасин,
Ҳали керак бўлар бекор ўлмасин,
Мажлиҳда қосагул бўлар, султоним.
«Лотимманот» доим эрур тилимда,
Юз ўтуз газ олмос пора белимда,
Бори беклар нобуд бўлур қўлимда,
Юрагинда армон қолар, султоним.
Отга миниб майдон уза чиқарман.
Аччиқлапсам, тоғу тошни йиқарман,
Юзунгизга қаҳрим билан боқарман,
Хотирингга маъгул келар, султоним.
Ғайғам айтур хизматингда келибман,
Бир ғавғолик саваш ҳавас қилибман,
Кеча-қундуз, ажаб, дингир бўлубман,
Ҳар ким ўз ҳолини билар, султоним.

Алқисса андин сўнг Ҳазрат Али Ғайғамнинг бу сўзини эшитиб, садди роҳини олиб бир сўз дедилар, бу турур:

Бир худойим қулиман,
Кел, паҳлавон, олишали.
Ер юзида бир валиман,
Кел, паҳлавон, олишали.
Нечани кўрдим, кечирдим,
Ажал шаробин ичирдум,
Неча шаҳарни кўчурдум,
Кел, паҳлавон, олишали.
Хуш йиғит дўнмас майдондин,
Қиличимни бўяб қондин,
Қуфр аҳли қутулмас маңдин,
Кел, паҳлавон, олишали.
Келмасанг, армон этарман,
Ер юзини қон этарман,
Сани неча сон этарман,
Кел паҳлавон, олишали.
Томоша кўрсатиб хона,
Олишали дона-дона.
Қашамшам кирди майдона,
Кел, паҳлавон, олишали.

Алқисса, андин сўнг Ғайғам юз ўтуз газ олмос порасини кўтариб хез қилди. Марғуб подшоҳ тахтидан ўзини ташлади ва Ғайғамга айди:

— Сен қиличингни ташлаб, икковинг олишиб кўр.

Ҳазрат Али подшоҳга айдилар:

— Сан ўртадин чиқ, майли, қиличи билан кела қолсин. Ғанимнинг

қиличи бўлса, менинг қодир худойим бор, — деб Марғубшоҳга бир сўз деди:

Қилич кофир қўлинда,
Яккаман, ёлғиз худойим бор.
Бошим диннинг йўлинда.
Ҳақ расул отлиғ гувоҳим бор.
Эшит ман қул ғариб арзин,
Сотиб бердим жуҳуд қарзин.
Бажо келтирдим ҳақ фарзин,
Сахий қилган Илоҳим бор.
Абу Бакр, Умар, Усмон,
Неча кофир йўлин тўқсон,
Давоми дин йўлин очқон
Алидек чорёрим бор.
Синабсан ири Ҳайдарни,
Олибман шаҳри Ҳайбарни.
Солиб динга печа шарни,
Ки, дулдул, зулфиқорим бор.
Сотиб олдинг Қашамшамни,
Курашга солди ғанимни.
Тукайин мен қизил қонни.
Урушга интизорим бор.

Ҳазрат Али шу сўзни дедилар ва бир сакраб Ғайғамнинг қиличчи тортиб олиб отиб юбордилар. Кейин Ғайғамнинг қўлидин тутуб кўкраг бирла суғуруб ўз қўли бирла калласига андоғ урдиларки, боши ёрилди Кофир қўрқуб подшоҳга айтиди:

— Эй шоҳим, хизматинг бўлса тез буюр, йўқса шаҳрингни харч қилур.

Анда Қашамшамнинг ишини кўриб, Марғубшоҳ: «Бизнинг қулим қалай?» — деди.

Анда кофирлар подшоҳга Қашамшамни мақтаб бир сўз деди:

Балли, шоҳим, олган қулинг
Али соҳибқирон ўхшар.
Ҳалол экан берган пулинг,
Ҳақ муродинг берган ўхшар.

Қўлидин тортиб ғанимни,
Бадандин олди жонини.
Ерга тўкиб ол қонини,
Кўп аччиғи келган ўхшар.

Марди-майдон билур ўзин,
Худога айтадур сўзин.
Эртароқ йўқотгил кўздин.
Жонимизни олар ўхшар.

Ушбу қулинг қилур қилоб,
Тўлғонадур мисли симоб.
Ғанимни ўлдириб, синаб,
Кўнглимиз ҳам тингон ўхшар.

Минг қул ётур дарё ишлаб,
Боғлай олмай кўзин ёшлаб.
Эртароқ юборгил бошлаб,
Тоғу тошни йиқар ўхшар.

Ман-ман деган умр шоҳни,
Қўл узатса, олур моҳни.
Юз минг бўлса аждарҳони,
Елғиз ўзи ютар ўхшар.

Андин сўнг подшоҳ айди:

— Эй Қашамшам, бизнинг бандалар бошига оғир кулфат тушубдур.
Дарёнинг бошига минг қулни қўйганман, ани боғлаб уддасидин чиқол-
мас, деб бир сўз деди:

Санга изҳор айлай кўнглим муродин,
Бўлгил хизматга қоим, Қашамшам.
Хабар олғил сарчашмаи дарёдин,
Минг қудум бор ишлар доим, Қашамшам.
Зўрлигингни элтиб ушбу паҳарга,
Ул дарёни боғлаб боргин аждарга,
Йўқса бисёр зарар қилур шаҳарга,
Моли мулким хароб этар, Қашамшам.
Минг қулом тош тўкар тинмай ҳар замон,
Зарра камаймасдур суви, паҳлавон,
Темирчи бор, белу кетмон фаровон,
Бор ошпазим, бор нонпазим, Қашамшам.
Боргил эмди бунда турмағил асло,
Ташна бўлсанг, оқар ёнингда дарё.
Гар очиқсанг нози-неъмат муҳайё,
Гўшту шўрва, палов бордур, Қашамшам.
Марғуб шоҳ дер: эшит оҳу зоримни,
Инъом этай хазинада боримни,
Кўнглум тинсун-тамом айла коримни,
Олғил отлар ҳам сарпойим, Қашамшам.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али Марғуб подшоҳдин фотиҳа олиб,
сарчашмаи дарёни боғламоққа бордилар. Шаҳри Барбардин чиқиб, бу
муножотни ўқудилар:

Икки олам ичра улуг подшоҳсан,
Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.
Банданинг ҳолидин доим огоҳсан,

Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.
 Ўз вужудинг найдо қилди ўзингни,
 Олам нзҳор айлаб элга сўзингни,
 Олам ичра очиб қудрат кўзингни,
 Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.
 Йўқдин бор айладинг кулли ашғни,
 Қудрат бирла қилиб арзу самғни,
 Аршу курси лавҳу қалам аёни,
 Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.
 Муқаддамдур асли зотинг биноси,
 Ибтидоси йўқдур ҳам интиҳоси,
 Барча махлуқотнинг дардин давоси,
 Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.
 Иброҳим Халилга фармон айладинг,
 Исмоил бошини қурбон айладинг,
 Жаннатдин қўй бериб осон айладинг,
 Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.
 Айюбни айлаб қурт балога пирифтор,
 Юсуфни зиндона айлаб сазовор,
 Қашамшамни халқ айлаган биру бор,
 Қодир Оллоҳ, сан билурсан ҳолимни.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али неча соат йўл юриб дарёга етдилар
 Анда бир туп арча бор эрди, ани арча туп дер эрдилар. Соясн уч талоф
 ерни олур эрди. Ушан жойга бориб дулдул бирла зулфиқорни йўқлаб
 бир сўз деганлари бу турур:

Бу кун даркор бўлдинг тоғу тошларда,
 Дулдул бирла зулфиқорим, кел эмди.
 Хамроҳим эурсан мушкул ишларда,
 Дулдул бирла зулфиқорим, кел эмди.
 Фасиҳ тилда манга салом айладинг,
 Забону ҳол ила калом айладинг,
 Солганда тоғларни қалам айладинг,
 Дулдул бирла зулфиқорим, кел эмди.
 Сан эурсан дин йўлида чирғим,
 Ҳақ таоло берган отим, яроғим,
 Йироқларни яқин қилган буроғим, —
 Дулдул бирла зулфиқорим, кел эмди.
 Бир тараҳҳум айлаб келгин қошимма,
 Айлағиб, ўргулуб тегра дошимма,
 Хумоқондек соя солиб бошимма,
 Дулдул бирла зулфиқорим, кел эмди.
 Сан эшитгин фарёдини Алини,
 Мусофир юртларда сўргил ҳолини,
 Кўзла бул кун шаҳри Барбар йўлини,
 Дулдул бирла зулфиқорим, кел эмди.

Алқисса, андин сўнг дулдул бирла зулфиқорларига Ҳазрат Алини йўқлаганлари аён бўлди. Дулдул кишнаб, ҳазрат бобо Қамбарнинг олди-га келди. Бобо Қамбар дарҳол эгарлаб тайёр қилди. Зулфиқори ҳам жувбушга келиб ҳарамидин чиқиб келди. Бобо Қамбар зулфиқорини ҳамойил қилиб, эгарнинг қошига солиб, дулдулни узотиб юборди. Авлиё каромати бир дамда ҳозир бўлди. Ҳазрат Али дулдул билан зулфиқорини кўриб, хушвақт бўлиб, дулдулни ўтга қўйиб зулфиқорларини муборак белларига боғлаб, минг қулларни бошига келиб, бир сўз дедилар:

Ман эрурман марди майдоннинг,
Боринг, қуллар, боринг, озод айладим.
Амр этиб юборди бизни султонинг,
Боринг, қуллар, боринг, озод айладим.
Шоҳ Марғуб олди турфа гуломи,
Сизларга юбормиш биздин паёми,
Қайда бўлса борсун жойи мақони,
Боринг, қуллар, боринг, озод айладим.
Минг қулни баҳоси бўлди хариди,
Шул маҳалда олдингизга юборди.
Шукр айлангиз — шўрларингиз ариди,
Боринг, қуллар, боринг, озод айладим.
Озод бўлмоқ эрур қулни армони,
Шундай бўлди бизга ҳақни фармони.
Ҳақиқат арслони боғлар дарёни,
Боринг, қуллар, боринг, озод айладим.

Алқисса, андин сўнг қуллар озод бўлиб кетдилар. Бир Ҳабаш деган қул улардан айрилиб қолди, бориб бир камарда ётди, нечук ёлғуз дарёни боғлар экан, деб қараб ётди. Ҳазрат Али зулфиқорларини ғилофидин чиқориб ёздилар, юз газ бўлди, тоғни тубидин чоғлаб урдилар, кесиб кетди. Ҳазрат Али тоғни қучоқлаб келтуруб дарёга бостилар, бир қатра сув ўтмади, маҳкам бўлди. Ҳазрат Али исми аъзамни ўқуб беш панжаларини урдилар, тошга мисоли мумдек ботиб кетди. Қўлларининг ўрни-дин ўн саккиз анҳор сув оқиб кета берди. Ҳабаш қул бу кароматни кўруб Ҳазрат Алидин савол қилгани, Ҳазрат Али жавоб берганлари:

— Нечук наҳлавонсан олий ҳимматли,
Кўриклик арслоним, қайдин бўлурсан?
Ғайратли, журъатли, зўрли, шавкатли,
Машҳурий давроним, қайдин бўлурсан?
— Отим Қашамшамдур, шоҳнинг гуломи,
Дин йўлини қурбониман ҳазора.
Қулоғимга келур Ҳақнинг илҳоми,
Арши-қурши дарбониман ҳазора.
— Тарзингдин билурман — жойинг йироқдур,
Мянганинг минақош нақши буроқдир,
Қиличнинг тош кесар начук яроқдур,
Оламда султоним, қайдин бўлурсан?

— Минган отим Оллоҳ берди ғойибдин,
 Зулфиқорим келди саттор уюбдин.
 Қувватим етишти Оллоҳ ғойибдин
 Куфр аҳлининг қурбониман ҳазора.
 — Сепдек ўгил туғмас ҳаргиз онадин,
 Пайдо бўлди қайси гавҳар донадин,
 Парвоз этдинг қайси манзил хонадин,
 Эй баладпарвозим, қайдин бўларсан?
 — Мадина шаҳридур манзил — маконим,
 Муҳаммад пайгамбар охир замоним,
 Ҳасан, Ҳусайн эрур икки ўғлоним,
 Ман аларни посбониман ҳазора.
 — Олти ойлиғ йўлда бўлса қароринг,
 Мусофир меҳмоним, қайдин бўлурсан?
 — Бир нафасда ер юзини кезарман,
 Ғанимти кўрганда бошин узарман,
 Муслмон бандани корин тузарман,
 Коча-кундуз жўбориман ҳазора.
 — Ҳабаша дер санга қурбон бу жоним,
 Кўнглида шул эрур орзу армоним,
 Ман ғуломинг бўлсам, аё султоним,
 Аждаҳо нишоним, қайдин бўлурсан?
 — Қашамшам дер банда бўлсанг Оллоҳга,
 Уммат бўлсанг пайгамбари худога,
 Санга ҳамдам бўлай икки дунёда,
 Ислом элин қурбониман ҳазора.

Алқисса, андин сўнг Ҳабаш айди:

— Эй Қашамшам, шул қиличнингви нечук уста ясаб эрдик, то сувдек кесиб кетти?

Шунда ҳазрат Али зулфиқорларини таъриф қилиб бир сўз деди:

— Бил ҳазора шампиримнинг номини,
 Ғанимларнинг йўдин тўсар зулфиқор.
 Мисли аждаҳодек очиб комини,
 Шаҳарларни ёлгуз бузар зулфиқор.
 Саваш куни Ҳақнинг ёди тилинда,
 Юз лак лашкар бўлса соғу сўлинда,
 Косар бўлса жунбуш қилур қўлумда,
 Силтаганда юз газ ўсар зулфиқор.
 Огур душманларнинг садди роҳини,
 Қўкларга чиқарур кофир оҳини,
 Етти ер остида гавҳар, моҳини,
 Ғазаб бирла солсам кесар зулфиқор.
 Қабзасидир нақши жаннат илҳоми,
 Анга етмас ҳаргиз душман зарари,
 Кор айламас сеҳри жоғу асари,
 Ўзини дулдулга осар зулфиқор.

Азроил сув бериб даста қўндирган,
Жаброилдур кўндин ерга эндирган,
Қашамшам кофирни динга қўндирган,
Заҳарлик мор каби кесар зулфиқор.

Алқисса, андин сўнг Ҳабаш айди:

— Ўзингиз мунча забардаст соҳибқирон бўлмасангиз, зулфиқорингиз мунча ўткур бўлмас эрди, динингиз рост, худойингиз ва расулингиз барҳақ экан, нима қилсам мусулмон бўлурман, — деди.

Ҳазрат Али айдилар:

— «Ла илаҳа иллаллоҳу Муҳаммадур росулulloҳ», кейин «Ашҳаду ал-ла илаҳа иллаллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва росулуҳ» дегил, дедилар.

Ҳабаш Ҳазрат Алининг айтганларини такрорлади. Ҳазрат Али айдилар:

— Тўрт чориёрни бир кўзда кўргил, — дедилар.

Бобои Ҳабаш айди:

— Худони билурман, сизни билурман, — деди.

Ҳазрат Али айди:

— Қайта бадтар кофир бўлдинг.

Бобои Ҳабаш яна бошдин эътиқод бирла мусулмон бўлди. Ҳазрат Али Ҳабашга насихат қилганлари бу турур:

Қимки доҳил бўлса дини ислома,
Худойини бешак билмак керакдур.
Кўнгил бериб шаръиатга аҳкома,
Мустафога уммат бўлмак керакдур.
Ғайри диннинг иши доим касофат,
Мўмин топар кунда файзу шарофат,
Кеча-кундуз қилиб тоат-ибодат,
Наҳин ташлаб, амрин тутмоқ керакдур,
Дини ислом илгида кўндир фароғат,
Рўза, намоз ила ҳайрий саҳоват.
Кофир аҳлин билсанг мисли најосат,
Сухбатидин йироқ бўлмоқ керакдур.
Тилларида доим зикру саъодур,
Маҳшар куни умматларга фанодур,
Тўрт чориёр мисли улуғ дарёдур,
Ғаввос бўлуб ўзин солмоқ керакдур.
Абу Бакр Сиддиқ нури сафодур,
Умар одил, Усмон соҳиб ҳаёдур,
Қашамшам дер Али шери худодур,
Тўрттасин бир кўзда кўрмоқ керакдур.

Алқисса андин сўнг Ҳазрат Али айдилар:

— Эй бобои Ҳабаш, сани авлодинг мусулмонликка моил бўлсун, ҳар ким сани авлодингни қул қилиб хизмат буюрса, етмиш пушуга лаънат ёғар дедилар.

Бобои Ҳабашнинг вақти хуш бўлуб, мастон бўлуб, шукронасига Ҳазрат Алини муборак бошларидин айланиб бир муҳаммас ўқуди:

Эй азизим, сан дилим муфтоҳини во айладинг,
Йўл йитурган мендек аъмоларни бунёд айладинг.
Манга хўб давлат эурсан, сайри саҳро айладинг,
Шукриллилоҳ, ман гадони эл аро шод айладинг,
Кўнглимда ҳақ ишқини шул дамда пайдо айладинг.
Барчаси эркан абас ўтган аввалги моҳу сол,
Ким бу фурсат хуш урарки қилмасанг завқи хаёл,
Сийнам узра жой олибдур илми ҳоли илми қол,
Қўрқаман манга бу давлат бўлмагай хобу хаёл,
Барқ янглиғ талъати дилни ҳувайдо айладинг.
Бу Ҳабаш мискин санга бўлсун ғуломи бедарам,
Ҳар муборак нойинга жонимни қурбон айларам,
Канда бўлди хотиримдин ғаму кулфат андоғам,
Истионат бўлди сиздин, Ҳақ таолодин карам,
Аё меҳмон, хонаи дилни мусаффо айладинг.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али айдилар:

— Боргил, бобо, озоди икки жаҳон айладим.

Бобои Ҳабашнинг вақти хуш бўлуб таъзим қилиб, жўнай берди, ўз юргига бориб макон қилиб ўлтурди. Мушинг авлоди уч минг уйлик жамоат бўлуб, бари мусулмон бўлди. Бир кам минги нарига ўтуб кетгилар, алар кофир бўлди.

Ҳазрат Али дарёни боғлаб шаҳарга бориб Марғуб шоҳни кўрдилар.

Подшоҳ айди:

— Эй Қашамшам, дарёни боғладингму?

Ҳазрат Али айдилар:

— Орий, боғладим.

Подшоҳ бир ясовул юборди, бориб кўриб келди. Ясовул подшоҳга таъзим қилиб айди:

— Эй подшоҳим, Қашамшам дарёни хўб эҳтиёт бирла боғлабдур

Ҳамма ўлтурганлар таҳсин ва офарин айдилар. Подшоҳ Мақбул ва-вирга ишорат қилиб бир сўз деди:

Бу кун бориб тўқуш бўлрил аждарга,
Ўз худойинг ёринг бўлсин, паҳлавон.
Сандин бир от қолсин бизни элларга,
Ўз худойинг ёринг бўлсин, паҳлавон.
Турфа баҳайбатли бир улуг жондур,
Яккасан, ёнингда йўқдир ҳеч ғамхўр.
Ҳиммат айла, ожиз бўлсин ул аждар,
Ўз худойинг ёринг бўлсин, паҳлавон.
Кўрганда ўзингни эҳтиёт айла,
Эсингни олганда олмосни чоғла,
Боргунча Оллоҳга муножот айла,
Ўз худойинг ёринг бўлсин, паҳлавон.

Дам тортганда тоғни олур комига,
Ишқирганда тоғлар учар самога,
Санинг учун йиғлай лоти манотқа,
Ўз худойинг ёринг бўлсин, паҳлавон.
Юз минг қўшин кетар оғзига пайваст,
Оти бироқ жодугоҳи якка даст.
Қулли махлуқ ичра турфа забардаст,
Ўз худойинг ёринг бўлсун, паҳлавон.
Ўн икки фарсаҳдур қадди баста,
Гўё ер юзини тутадир рости.
Омон-эсон келсанг шоҳни давлати,
Ўз худойинг ёринг бўлсун, паҳлавон.
Мақбул айтур: мадад берсин худойинг,
Биру боринг бўлсин сани паноҳинг,
Минг аждарҳо бўлса йиқар авлодинг,
Ўз худойинг ёринг бўлсин, паҳлавон.

Алқисса, андинг сўнг Ҳазрат Али аждарга қараб жўнай бердилар.
Шаҳардин чиқиб тамом пайғамбарларни ёд этиб бир сўз дедилар:

Еру кўкни хақ айлаган ё раҳмон,
Бу кун менга мадад берар кунингдур.
Барча мушкул сани олдингда осон,
Бу кун менга мадад берар кунингдур,
Нечук махлуқ экан билмам ул аждар,
Ўн икки фарсаҳдур, қомати яксар,
Баҳаққи ҳурмати жумла пайғамбар,
Бу кун менга мадад берар кунингдур.
Қашамшам дер шамси зиё ҳақидин,
Ой-ю юлдуз, арзу само ҳақидин.
Ўн саккиз минг олам, дунё ҳақидин,
Бу кун менга мадад берар кунингдур.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али аждарга борур эрдилар. Назар сол-салар, аждарҳо тоғдек ётибдур. Ҳазрат Али наъра тортдилар. Замину замон ларзага келди. Аждарҳо ўшқуруб, бир дам торгти. Ҳазрат Алининг оёғлари унда-мунда бўлиб кетти. Худои таоло Ҳаброил алайҳиссаломга айдилар:

— Бориб ҳабибимга хабар бер, шеримни тамошо қилсунлар.

Ҳазрат Ҳаброил расули худога бул сўзни айтиб, ўттиз уч минг саҳоба бирла баландга чиқдилар. Ҳазрат Ҳаброил алайҳиссалом айдилар:

— Келиб мани қўлумнинг орасидиң қаранглар.

Расули худо ўттиз уч минг саҳоба бирла қарадилар. Ҳазрат Али аждарга борур эрдилар. Анда Ҳазрат Али расули худони йўқлаб бир сўз дедилар:

Бу дардимга айланг дармон,
Ё Мустафо, сиздин мадад.

Юзин кўрмай ўлсам-армон,
Ё Мустафо, сиздин мадад.
Эрурсиз ҳақни ҳабиби,
Икки жаҳон андалиби,
Бўлинг дардимни табиби,
Ё Мустафо, сиздин мадад.
Манзилдингиз меърож эрур,
Бошингизда лангар тож эрур,
Али сизга муҳтож эрур,
Ё Мустафо, сиздин мадад.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Алини ҳоллари Расулulloҳ соллalloҳ аълайҳи васалламга аён бўлуб, худон таолога бу муножотни айдилар:

Хуеми кулли оламсан,
Хукминг бўлса, фармон эт.
Эрурсан қодир барҳақ,
Ўзунг мушкулни осон эт.
Алини санга топширдим,
Мадад қил, подшоҳимсан.
Бу кофир аждар бисёр зўр,
Худовандо, сан осон эт.
Ажаб бир баднамо маҳлуқ,
Мисоли кўҳҳо мундек,
Алига сан бериб ҳиммат.
Бу аждарни паришон эт.
Йиғирма ёшқа кирганда,
Шерим деб ваъда қилдинг сан,
Шерингни зарби дастидин
Ани ер бирла янсон эт.
Карам қилгил Алига сан
Бу маҳлуқни адам қилсун.
Алини эрлигин бул
Жаҳон ичра шамоёң эт.
Асадуллоҳ валидур деб
Алини ёд этибдурсан,
Ани бир наърасидин
Ушбу аждарни осон эт.
Сабаб недур бу аждарга
Али бориб дучор ўлди.
Қалам айлаб кесиб ўтсун
Зулфиқорини борон эт.
Муҳаммад дер, худовандо,
Алини санга топширдум.
Омон эт жумла душмандин
Ўзинг васлингга қурбон эт.

Алқисса андин сўнг пайгамбар соллalloҳи аълайҳи васалламни

дуолари худои таолонинг даргоҳига қабул бўлди. Ҳазрат Алига зўр ато қилди. Ҳазрат Али ўзларини тўхтатиб бир наъра тортдилар. Худди Исрофил сурни чалгандек бўлиб қолди. Аждарҳо карахт бўлди ва юқорига кўтарилиди. Ҳазрат Алини зулфиқори билан дамига тортди. Ҳазрат Али аждарҳонинг оғзига зулфиқорнинг юзини қарши қилиб кетаберди. Ушандоғ аждар икки бўлунуб кетти. Ҳазрат Али подшоҳга нишона, деб аждарҳонинг бир тасма олдилар. Шундан кейин Ҳазрат Али таъсирланиб, аждарҳонинг ўлганига кўнгиллари бузилиб, бевафо дунёдин шикоят қилиб бир сўз дедилар:

Бевафо дунёсан, охир ўтарсан,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Беҳбудинг йўқ, кундин-кунга батарсан,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Ҳазрати Одамни ҳайрон айладинг,
Ҳавона чашмини гирён айладинг,
Нух қавмини фарқи тўфон айладинг,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Тур тоғида айтур Мусо розини,
Ўз нурингдин қилдинг ҳазрат Исони,
Бошин арралатдинг ул Зикриёни,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Иброҳим Халилни ташлатиб нора,
Мансурни бошини остирдинг дора,
Ҳазрати Юсуфни солдинг бозора,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Луқмонни дардига даво айладинг,
Идрисни мискинга маъво айладинг,
Ҳар кимга ҳар турлук савдо айладинг,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Не подшоҳлар юриш айлаб устингдин,
Атрофингдан юрар душман хастингдин,
Охир армон билан ўлар дастингдин,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?
Қапамшам дер: сандин топмадим беҳбуд,
Улуғ аждарҳони айладим нобуд,
Ҳосил бўлмас сандин ҳеч кимга мақсуд,
Санга келиб кимни кўнгли шод ўлди?

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али бориб Марғуб подшоҳни кўрдилар. Аждарҳодан олган нишонани қўйдилар. Ҳама халқ кўриб таҳсин ва офарин айтдилар. Анда Марғуб подшоҳ Ҳазрат Алини таъриф қилгани бу турур:

Ҳақиқатли арслон экан,
Мани беармон айлади.
Гўёки бир Луқмон экан,
Дардимга дармон айлади.
Олдим бу қиммат баҳони,

Боғлади улуғ дарёни,
 Ҳам ўлдуруб аждарҳони,
 Мушкулум осон айлади.
 Шаҳримда кўп эрди зарар,
 Лоф айлади манга назар,
 Дарё била улуғ аждар,
 Юрак-бағрим қон айлади.
 Ҳалол экан берган пулум,
 Соҳибқирон чиқти қулум,
 Бўлиб эди сиёҳ дилим,
 Кўнглимни равшан айлади.
 Марғуб шоҳ дер ана давлат,
 Ана ғайрат, ана ҳиммат,
 Ишрат этинг дам ғанимат,
 Кўнглимни шодмон айлади.

Алқисса, андин сўнг Марғуб подшоҳнинг Матлабхон деган созанд
 бор эди. Умар Анзаршоҳнинг маҳрами эрди. Умар Анзар шахри Ҳайб
 нинг подшоҳи эрди. Ҳазрат Али қарамоллоҳ ваъжҳаҳу фатҳ қилиб поди
 Умар Анзарни ўлдуруб эрдилар. Матлабхон Умар Анзардан қолиб, ке:
 Марғуб шоҳга хизмат қилиб юрур эрди. Ҳазрат Алини кўруб таяиб п
 шоҳга қулунг Али экан, деб бир сўз деди:

Шоҳи Марғуб, эмди қайтти давлатинг,
 Бу қулингни асли оти Алидур.
 Ажал етиб энди ўтди навбатинг,
 Бу қулингни асли оти Алидур.
 Бир далолат айла дини ислома,
 Отини айтмасанг қилур ҳангома,
 Жанг бобида қилур чархий анжома,
 Бу қулингни асли оти Алидур.
 Майдонга кирганда эҳтиёти бор,
 Ҳар тарафга учар қаромати бор,
 Етти осмон қўйган етти оти бор,
 Бу қулингни асли оти Алидур.
 Умар Анзар деган бир эр бор эрди,
 Ўзи қаторинда деган нор эрди.
 Икки арслон бир-бирига ёр эрди,
 Бул қулингни асли оти Алидур.
 Бошига санчибдур минг ботмон тожи,
 Етти минг шаҳардин олибдур божи,
 Етмади бу қулга аларнинг кучи,
 Бу қулингни асли оти Алидур.
 Бир отида саксон нўхта бор эрди,
 Ҳар нўхтасин қирқ паҳлавон тутарди,
 Оти бирла кўкка отиб юборди,
 Бу қулингни асли оти Алидур.
 Матлабхон дер: шоҳим, бўлунг хабардор,

Бир залолат еткурмасун боякбор.
Наъра тортса, келур дулдул, зулфиқор,
Бу қулингги асли оти Алидур.

Андин сўнг Марғуб шоҳ Ҳазрат Алига қараб бир сўз деди:

Аввал бошдин сен боғладинг дарёни,
Алимусан, ўзгамусан — баён эт.
Дафъ этарсан ердин келган балони,
Алимусан, ўзгамусан — баён эт.
Ўзунгни соттириб шаҳри арода,
Қайдан келдинг мунда пойи пиёда,
Рустам қилмас мунча ишги дунёда,
Алимусан, ўзгамусан баён эт.
Бизга бугун зўрлигингни билдурдинг,
Қўп қилмаган ишни ёлғуз тиндирдинг,
Шундайин зўр аждаҳови ўлдурдинг,
Алимусан, ўзгамусан — баён эт.
Топширайинг сани лоти худога,
Али бўлуб бизни солма балога,
Лотни ҳаққи ёлғон солма арога,
Алимусан, ўзгамусан — баён эт.
Марғуб шоҳ дер хабар бергин бу соат,
Билолмадим, кўнглим бўлди хижолат,
Санда бордур мунча зўру шижоат,
Алимусан, ўзгамусан — баён эт.

Андин сўнг Ҳазрат Али айди: Али эмасман десам, ёлғончи бўлурман
деб ҳарна бўлса рост сўз сўзлайин деб кофирларга қараб бир сўз деди:

Бовар айланг куффор эли,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.
Ҳозир турган рақиб халқи,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.
Шаҳри Шила эрур жойим,
Кеча-кундуз ҳақ паноҳим,
Аршу курси манзилгоҳим,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.
Манзилимдин туштим йироғ,
Киши билмас манди сўроғ,
Доманимда гарди фироғ,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.
Манинг отим Қашамшамдур,
Йироқ дарди кўп аламдур,
Икки дунё бир қадамдур,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.
Йироқман дўст-ёрлардин,
Бир неча озодалардин,

Ўн саккиз шаҳзодалардин,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.
Ҷашамшам дەر: охир мақсуд,
Куфр элини қилай нобуд,
Шаҳри Барбар бўлса мавжуд,
Ман-ку эмас, ман ҳам Али.

Алқисса андин сўнг Марғуб шоҳ айди:

— Паҳлавон халқи ёлғон айтмас. Бу Али эмас, Ҷашамшам экан. Икки хизматимни тиндурди, эмди Алига буюрурмиз.

Машҳур Мақбул вазир:

— Эй паҳлавон, Алини бошлаб келтурунг, подшоҳимиз санга инъо беруб овоз қилур, — деди. Зипҳор тирик келтур, деб бир сўз дегани б турур:

Эй паҳлавон, санга арзим сўзлайин,
Бориб, бизга тутуб келтур Алини.
Лаъли жавоҳирдин нисор айлайин,
Бориб бизга тутиб келтур Алини.
Давлатим барини барбод айлайин,
Паҳлавонлар ичра устод айлайин,
Кўп инъомлар бериб овоз айлайин,
Бориб, бизга тутуб келтур Алини.
Тарқатгин сан кўнгилларни ғуборин,
Биру боринг коринг бўлсин мадоринг,
Берай бу шаҳарнинг кул ихтиёрин,
Бориб, бизга тутуб келтур Алини.
Машҳур айтур: доим бохабар бўлгил,
Гар қўлингдин келса тирик келтургил,
Бир тамошо қилай сўнгра ўлдургил,
Бориб, бизга тутуб келтур Алини.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али айдилар:

— Али бир зўр паҳлавондур, манга қирқ паҳлавон қўшунг, боғлаб келтурайин.

Марғуб подшо қирқ паҳлавонни етти тева занжир бирла узатти.

Йўлда кетаётиб Ҳазрат Али жами пайғамбарларни йўқлаб бир сўз дегани:

Икки оламда эурсиз барчага пушти паноҳ,
Ҳар кишига тушса мушкул унга айларсиз даво.
Ҳам шафий ул мужмайин ҳам шиддатий рўзи жазо,
Бошингизга мавж урадур раҳмати нури худо,
Аҳли куффор ичра қолдим дастигир ё мустафо.
Бир назар қилгил манга одам сафийнинг ҳурмати,
Ҳам ҳалилу босафо нуҳий набини ҳурмати,
Юз йигирма тўрт минг Мурсал набийнинг ҳурмати,
Ҳам Абу Бакру, Умар, Усмон, Алининг ҳурмати,

Аҳли қуффор ичра қолдим дастигир ё мустафо.
Нури ҳақтин сизга келди ул рисолат мин зарий,
Таъби эрди инси жинну ҳам малак деу пари,
Ҳақтин ўзга сиз эрурсиз жумла олам сарвари,
Ари ҳолим эшитинг охир замон пайгамбари,
Аҳли қуффор ичра қолдим дастигир ё мустафо,
Доймо сиздин умидим гавҳари қимматбаҳо,
Ҳам туфайлингдин яратди якки оламини худо,
Бу Алийти қилмангиз шармандаи оламаро,
Аҳли қуффор ичра қолдим дастигир ё мустафо.

Алқисса андин сўнг Ҳазрат Али 40 паҳлавон билан шаҳардин чиққанларидин сўнг ўзларини баён қилиб бир сўз деганлари:

Бу кун ошкор айлай сирри ниҳоним,
Паҳлавонлар, тутуб боғланг — Алиман.
Марғуб шоҳга қилган аҳду паймоним,
Паҳлавонлар, тутиб боғланг — Алиман.
Шоҳнинг ҳаққи гардананда қолмасун,
Маҳшар қуни Тангрим хитоб қилмасун,
Эр улдур, ваъдаси ёлгон ўлмасун,
Паҳлавонлар, тутуб боғланг — Алиман.
Бу савдога солган биру боримдур,
Ҳар саҳарлар чеккан оҳу зоримдур,
Абу Бакр, Умар, Усмон ёримдур,
Паҳлавонлар, тутуб боғланг — Алиман.
Ушбу хизматларни қилган ўзумман,
Қул бўлиб маҳшарни кезган ўзумман,
Ер юзига гавго солган ўзумман,
Паҳлавонлар, тутуб боғланг — Алиман.
Қашамшам дер: ҳақдин бизга фармондур,
Ҳақ йўлида доим бошим қурбондур,
Раҳм айласа барча мушкул онсондур,
Паҳлавонлар, тутуб боғланг — Алиман.

Алқисса, андин сўнг қирқ паҳлавон туш-тушига қоча бердилар.

Ҳазрат Али айдилар: -

— Эй паҳлавонлар, келиб мани боғланглар, ўз бошим учун сизларга ишим йўқ.

Сўнг қирқ паҳлавон келиб етти тева занжир бирла Ҳазрат Алининг муборак қўлларини орқаларига боғлаб, ўртага олиб жўнай бердилар.

Алқисса андин сўнг Ҳазрат Алини боғлаб Марғуб шоҳнинг олдига олиб бордилар. Ҳазрат Али ўзларини тавитиб бир сўз дедилар:

Шоҳи Марғуб, бохабар бўл,
Али отлиқ арслон ўзим.
Бовар айланг соғ била сўл,
Ул шоҳи мардон ўзум.
Келдим худо амри билан,

Эшитинглар хурду калон,
Исмоил сифат шул замон,
Ҳақ йўлида қурбон ўзум.
Майдонда қон чошқон ўзум,
Дин йўлини ошқон ўзум,
Дарё каби тошқон ўзум,
Келган соҳибқирон ўзум.
Фатҳ айлаб боғ Эрамни,
Вайрон эттим шаҳри Румни,
Ҳайбатим тутти оламни,
Ул марду паҳлавон ўзум.
Рафраф келди Мустафога,
Миниб чиқтилар самога,
Қобу қавсайн «ав адно»га
Шери ҳақман дарбон ўзум.
Буздум бориб шаҳри зарни,
Жанобил бирла Хайбарни,
Ўлдурган деви ҳавфт сарни,
Зулфиқори ҳафт сар ўзум.
Магрибдин Маприққа номим,
Эшит, кофир, ҳақ каломим,
Дулдули Қамбар ғуломим,
Билинг шери Яздон ўзум.
Қашамшам дер ё Мустафо,
Бир тараҳҳум айланг манго,
Кофир аҳли билинг санго,
Бу кун марду майдон ўзум.

Алқисса андин сўнг Марғуб шоҳ ясовулларига қараб бир сўз деди:

Маслаҳат беринг, ёронлар,
Али келмиш диёримга.
Қурси нишин паҳлавонлар,
Қулоқ сол оҳу зоримга.
Шаҳр халқи, йиғилиб боринг,
Мирго зотлар қурсун дорин,
Қўлин ечмай қилинг корин,
Наҳанг тушмиш гузоримга.
Марғуб шоҳ дер эшит зорим,
Қолмади сабру қарорим,
Йиғилишинг дўсту ёрим,
Саф тортинглар каноримга.

Алқисса андин сўнг Ҳазрат Алининг муборак устиларига етти 1
кофир тўқулди. Анда муборак кўнгуллари бузулуб, қавму қариндош
рини йўқлаб бир сўз дедилар, бу турур:

Ушбу дамда Мустафодек раҳбар керак эрди манга.

Сўрса ҳолим Сиддиқий Акбар керак эрди манга,
 Жанг силоҳини қийиб, Умар керак эрди манга,
 Усмои отлиғ соқийи кавсар керак эрди манга.
 Ул Ҳасайин ул Ҳусайн эрди жаҳонда зийнатим,
 Икки қўзум равшани эрди ики зурриётим,
 Ўн сакиз шаҳзода эрди бу жаҳонда давлатим,
 Битқарур эрди ўшал бобинда ҳар маслаҳатим,
 Ул Муҳаммад ханифа машҳур керак эрди манга.
 Бирга эрдим бу ғаму кулфат аро дилхоҳлиғ,
 Босаломат марду майдон салтанат баргоҳлиғ,
 Қофирий банди бўлиб, кетти қўлимдин шохийлик.
 Молик аждар паҳлавон эрлар керак эрди манга.
 Якка қолдим кофир ичра меҳрибонлар қолмади,
 Қазбаи мақсудим ул шери жаҳонлар қолмади,
 Ул Ҳасайин бирлан Ҳусайин булбул забонлар бўлмади,
 Умари одил каби эрлар керак эрди манга.
 Шаҳри Ҳайбар борганимда мани бирлан ёр эди,
 Ўзи ҳам соҳибқирон ҳам сипоҳсолар эди,
 Қулли асҳоблар ичинда бир ажойиб эр эди,
 Ул муййиби Ғозидек сарвар керак эрди манга.
 Эй Қашамшам, ҳақ ўзидур барчани ёр айлаган,
 Раҳм этиб оташни Иброҳимга гулзор айлаган,
 Қақнус ўз онасини доҳили нор айлаган,
 Икки оламда яна бирликни изҳор айлаган,
 Мустафодек ҳомийи маҳшар керак эрди манга.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али бир наъра тортилар. Дулдул бирла зулфиқорлари шул ерга ҳозир бўлди. Ҳазрат Али ихлос билан «Оллоҳу акбар» деб керишдилар, етти тева занжир ҳам пора-пора бўлиб кетти. Марғуб подшоҳ етти минг паҳлавонига буюрди, алар Ҳазрат Алининг атрофини ола берди. Ҳазрат Али зулфиқорларини ҳар урганларида шул наът онҳазратни ўқудилар:

Ҳар лаҳза ёд айлай сани,
 Ҳамду санойим, ё наби,
 Икки олам ичра мани
 Пушти паноҳим, ё наби.
 Сандин эрур кул махлуқот,
 Фазлинг эрур баҳр-ул ҳаёт,
 Ҳам поксан, ҳам покзот,
 Ҳам олижаҳоним ё наби.
 Соқий ўзунг, кавсар ўзунг,
 Ҳам жумладин беҳтар ўзунг,
 Қулли осига раҳбар ўзинг,
 Ҳам подшоҳим, ё наби.
 Лутф айлади шоҳи жаҳон,
 Бўлсун тасаддуқ хаста жон,
 Ҳам дин эурсан, ҳам иймон,

Ҳам такагоҳим, ё наби.
 Илму камолат сандадур,
 Берди санга рабби ғафур,
 Ҳақнинг шароби анта ҳур,
 Англа бу оҳим, ё наби.
 Қилдим йўлингда қўп хато,
 Найлай нетай вовайлато.
 Барҳақ суврайи ҳалато,
 Кечкил гуноҳим, ё расул.
 Сенсан Қашамшамга рафиқ,
 Бағишласанг баҳри момиқ,
 Билдур манга роҳи тариқ,
 Одил гувоҳим, ё наби.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али етти минг паҳлавонни қириб қилдилар. Марғуб шоҳ: «Ал-омон, Ал-омон» деб мусулмон бўлди. Ҳ. Али кофирларнинг барчасини мусулмон қилдилар. Марғуб подшоҳ мусулмон бўлганининг шукронасига бу газални ўқудилар:

Шукр айлайн худойимга,
 Бу давлатга лойиқ бўлдум.
 Раҳм айлади бу ҳолимга,
 Кофир эрдим — содиқ бўлдум.
 Карам этсун бенавога,
 Кўрмай юзин, ошиқ бўлдум.
 Абу Бакр, Умар, Усмон,
 Пайгамбарга эрур ёрон,
 Арзим еткур шоҳи мардон,
 Кўнгил бирлан содиқ бўлдум.
 Неча йиллар ўтди абас,
 Карки миниб ҳою ҳавас,
 Ёмонлардин ёмон эрдим,
 Юрагим тўла қон эрдим.
 Бир занг босган сопол эрдим,
 Жавоҳирдин ортуқ бўлдим.
 Кудуратдин халос бўлуб,
 Яхшиларга рафиқ бўлдум.
 Шоҳи Марғуб топти чора,
 Қимё бўлди сангу хора,
 Шукр, беҳад биру бора,
 Ойинадин ортуқ бўлдум.

Алқисса, андин сўнг Ҳазрат Али парамоллоҳу ваҷҳаҳу Марғуб подшоҳи шаҳри Барбарни бердилар. шаҳарда масжид ва мадраса жорий қилдилар. Неча шаҳарларни мусулмон қилиб, Мадинага кетар бўлди. Шоҳ Марғуб Ҳазрат Алига қирқ тевага тилло юклаб берди. Ҳазрат Мадинага қараб жўнай бердилар. Марғуб подшоҳ Ҳазрат Алини узборар эрди, Ҳазрат Али айдилар:

— Эмди қайтинглар.

Марғуб подшоҳ один тушуб, Ҳазрат Али бирла хўшлашиб, бир сўз дегони бу турур:

Бу кун азм айладинг мулки диёра,
Жисмим ичра ширин жоним, хўш эмди.
Сийнамни чок этиб бағримни пора,
Ҳондин ортуқ меҳрибоним, хўш эмди.
Гул юзинг кўрмасам йўқтур қарорим,
Сандин ўзга йўқтур кўнгил мадорим,
Ғуломинг эрурман, эй шаҳриёрим,
Ҳақ юборган улуг жоним, хўш эмди.
Мустафога еткур арзу ҳолимни,
Ташладим кўнгилдин қилу қолимни,
Сарф айлай йўлингда мулку молимни,
Ҳақиқат мулкида коним, хўш эмди.
Салом айтгил Абу Бакр, Умарга,
Ҳазрати Усмону шаҳзодаларга,
Қулли саҳобалар, озодаларга.
Хуш такаллум, хуш анжомим, хўш эмди.
Қодир эгам бир еткурса Мадина,
Бошим қурбон қилсам сарви қадина,
Салом айткил мендан бориб барина,
Ширин тиллик нуқтадоним, хўш эмди.
Марғуб шоҳ дер хумор кўзимдин учти,
Жудолик ҳасрати кўнглимга тушди,
Мажнунни савдоси бошима кечти,
Қўлимдадур гирибоним, хўш эмди.

Алқисса, андин сўнг Марғуб подшоҳ йиғлаб-йиғлаб қолаберди. Ҳазрат Али Мадинага қараб жўнай бердилар. Ҳазрат Али йўлда исми аъзамни ўқуб дам солдилар, тевалари дулдулдин илдам юрдилар, бир дамда Мадина музофотига етдилар. Мадина халқи Ҳазрат Алига пешвоз чиқтилар. Ҳазрат Алининг кўнгуллари хуш бўлуб, дўсту ёронлари ва саҳобалар бирла кўрушиб бир сўз дедилар:

Барча кўрган қадрдонлар,
Келинг жонлар, кўрушоли.
Меҳрибон ёру ёронлар,
Келинг жонлар, кўрушоли.
Келиб қолган тоғу тузми,
Яна қайтиб кўрдум сизми.
Умар, Усмон, мезиб Голи,
Келинг жонлар, кўрушоли.
Қодир вириб бўлдим гезий,
Шаҳарларни мезиб ёлий.
Абу Бакр, Усмон ҳамий,
Келинг жонлар, кўрушоли.

Санд Вақос, имом Жаъфар,
Абу Ҳурайра молик аждар,
Хизматкорим бобо Қамбар,
Келинг жонлар, кўрушоли.
Тоб келтурмай умудина,
Неча шахрин киргузуб дина,
Муртазо кирди Мадина,
Келинг жонлар, кўрушоли.
Ҳасан-Ҳусайн азиз жоним,
Ўн саккиз шахзодаларим,
Муҳаммад марду майдоним,
Саҳобалар, кўрушоли.

Алқисса, андин сўнг Онҳазрат саллаллоҳи аълайҳи васалламни б
зиёрат қилиб, олиб борган қирқ тева зарни халқи Мадинага тақсим
либ бердилар, бева-бечоралар қолмади. Ҳазрат Али мисоли Рустами
тондек ишларни қилдилар.

Пайғамбари худонинг икки куёвлари бор эрди, бири Ҳазрат Усмон
бири Ҳазрат Али эрдилар. Ҳазрат Усмон ганий эрдилар. Ҳазрат Усмон
ҳам бир ярим тева тилло тегди, дўсту биродарлар шод бўлдилар, м
фиқлар ҳамгин бўлдилар. Барча аҳли солиҳ муродларига етдилар

Парвардигоро, биздек ноқис бандаларингни ҳам мурод-мақсу
еткур, ҳамиша сенинг ишқинг билан яшамоқликдек улуг ва шар
бахтга эришмоқлигимизни насиб айлагин.

ГАВҲАРФУРУШ ҚИЗИ БУДУР ВА ЖУБАЙР ИБН УМАЙР АШ-ШАЙБОНИЙ

Амир ал-мўминин Хорун ар-Рашид тунлардан бирида уйқуси қочибди-ю, ниҳоятда бетоқат бўлиб, ҳадеганда уёнидан буёнига ағдарилаверибди. Ниҳоят, ўрнидан туриб, Масрурни чақирибди-да: «Эй Масрур, қани айт-чи, бу тоқатсизликда менга қим тасалли бера олар экан? — дебди. «Эй мавлоно, — дебди Масрур, — майлингиз бўлса ҳовлидан боққа чиқиб гулзорни айланинг, осмондаги юлдузларнинг гўзал манзараси билан сув устида барқ уриб турган ойни томоша қилинг.» Халифа: «Дилимда буларнинг ҳеч бирига мойиллик йўқ», — дебди.

Шундан кейин Масрур: «Эй амир ал-мўминин, қасрингиздаги уч юзта канизакнинг ҳар қайсисида биттадан ҳужра бор. Канизакларнинг ҳар бири ўз ҳужрасида ёлғиз ўтиришини буюриб, ўзингиз уларга билдирмай бирма-бир айланиб томоша қилинг», — деб маслаҳат берибди. «Эй масрур, — дебди Хорун ар-Рашид, — қаср менинг қасрим, канизаклар ҳам ўз мулким, ammo дилим буларнинг биронтасини ҳам истамайпти». «Бўлмаса, — дебди Масрур, — олимлар, ҳақимлар ва шоирларни ҳузурингизга чақиртириб буюринг, улар ўзаро баҳслашсинлар, сиз учун шеърлар ўқиб, ҳикоя ва қиссалар сўзласинлар». «Буларнинг биронтасига ҳам майлим йўқ» — дебди халифа. Масрур яна хаёлга чўмиб: «Ёинки гуломлар, надимлар ва аскиячиларни чақиртиринг, — улар қизиқ сўзлар ва ҳазил-мутойибалар билан кўнглингизни очсинлар», — деган экан. «Буларни ҳам кўнглим тусамайди», деб жавоб берибди Хорун ар-Рашид.

Шунда Масрур халифага: «Ундай бўлса, мавлоно, бошимни олиб қўя қелинг, эҳтимол бетоқатликдан кутузсангиз!» — дебди. Унинг бу гапига халифа кулиб, эшик олдида надимлардан қим турганини сўрабди. Масрур билдирибди: «Мавлоно, эшик олдида Али ибн Мансур Дамашқий турган». «Эй ибн Мансур, қани хушхобинга келтир!» — деб буюрибди халифа. Мансур чиқиб Алини олиб кирибди. У кириб: «Ассалому алайқум, ё амир ал-мўминин», — дебди. Халифа унинг саломига алик олиб: «Эй ибн Мансур, бизга ҳикояларингдан биронтасини айтиб берсанг», — дебди. Ибн Мансур эса: «Эй амир ал-мўминин, ўз сўзим ёлғиз сўзчиларимдан сўзлаб берайми ёки эшитганларимданми?» — деб сўраган экан, халифа: «Агар бевосита эшитиб берсанг сўзинг бўлсанг, ўшани ҳикоя қил, чунки эшитилган нарса сўз билан турганча бўлмайди», — дебди. «Эй амир ал-мўминин, — дебди Али, — қулоғингиз билан қалбингизни менинг ихтиёримга

топширинг». «Ибн Мансур, сўзларингни қўлогим билан эшитиб, сенга кўзим билан боқаман ва дилим билан қабул қиламан», деб жавоб берибди халифа.

«Эй амир ал-мўминин, — деб гап бошлабди Али, — ўзингиз хабардор, — мен ҳар йили Басра султони Муҳаммад ибн Сулаймон Ҳошимийдан маош олиб турардим. Одатга кўра унинг олдига борай деб йўлга чиқдим, етиб борган чоғимда у овга чиққани отланиб турган экан. Салом берган эдим, у алик олиб: «Эй ибн Мансур, биз билан бирга овга юр», — деди. Мен эътироз билдириб: «Мавлоно, отда юришга мажолим йўқ, мени меҳмонхонада қолдириб, сарой аҳли билан ноибларга мендан хабар олиб туришни топширсангиз, — деган эдим, илтимосимни бажо келтириб, ўзи овга кетди.

Саройдагилар менга ғоятда юқори ҳурмат кўрсатиб, жуда яхши зиёфат қилишди. Кейин ёлғиз ўзим қолиб хаёлга чўмдим: «Ажабо, анчадан бери Бағдоддан Басрага келаману, бироқ Басрада қардан боққа ва боғдан қасрга олиб борадиган йўлдан бўлак ҳеч ерни кўрмайман. Мана шу галги фурсатдан фойдаланиб, Басрани бир томоша қилай. Ҳозироқ туриб, бир ўзим шаҳарни айланиб чиқаман, овқатим ҳам ҳазм бўлади».

Энг яхши кийимларимни кийиб, Басрани айлангани уйдан чиқдим. Ўзингизга маълумки, эй амир ал-мўминин, Басранинг етмишта кўчаси бору улардан ҳар бирининг узунлиги етмиш фарсаҳдан келади, шаҳарнинг тор кўчаларида юриб, аданиб қолдим. Тўйиб овқатланган эмасмидим, ташналик галаба қилди. Йўл кезиб борар эканман, тўсатдан кўзим бир эшикка тушди. Эшикнинг сариқ мисдан қилинган иккита ҳалқаси бўлиб, устида қизил кимхобдан тикилган парда осибди эди. Эшикнинг икки томонига иккита курси қўйилган, улар устига қурилган ишқом соя ташлаб турарди. Тўхтаб бу жойни томоша қилиб турган эдим, бирдан ҳазин юракдан чиқаётган нола қўлогимга чалиниб қолди.

Мен ичимда: «Агар бу ашулани айтаётган қиз чиройли бўлса у ўзида гўзаллик, фасоҳат ва хуш овозликни жамлабди», — деб қўйдим. Кейин эшик олдига бориб, пардани аста секин кўтара бошлаган эдим, ўн тўрт кунлик ойдек ошноқ бир қизга кўзим тушди: қошлари найваста, кўзлари хумор, лаблари нафисликда бобуна гулидек, оғзи Сулаймон узугидек, тишлари садафдек, хуллас, у қиз ёшу қарининг ақлини олгудек эди.

Қисқаси, у ўзида барча гўзалликларни жамулжам қилиб, хоҳ эркагу, хоҳ хотинни васвасага соладиган бир кўриниш кашф этган эди, уни томоша қилган киши ҳуснига ҳеч тўймасди.

Мен парда орасидан унга тикилиб турар эканман, у шу томонга назар ташлаб мени кўриб қолди-да, чўрисига: «Қара-чи, эшик олдида ким бор экан?» — деди. Чўри ўрнидан туриб менинг олдимга келди-да: «Эй шайх, сенда ҳаё борми ёки мўйсафидлик шармандалик дегани бўлади-ми?» — деди. «Хоним, — деб жавоб бердим мен, — тўғри, мен мўйсафидман, ammo бирон айбли иш қилдим деб билмайман.» «Бировнинг эшигини очиб помахрамга қарашдан ҳам баттароқ айб борми?!» — деб хитоб қилди бека. «Хоним, менинг узрим бор», — деган эдим у: «Узринг нима?» — деб сўради. «Мусофир бир одамман, ташналиқдан тилим танглайимга ёпишди», — деб эдим, қиз: «Узрингни қабул қилдик», — деди. У чўриларидан бирини чақириб: «Эй лутф, бу кишига олтин кўзада сув бер», —

деб буюрди. Чўри қизил олтиндан ясалиб, дур ва гавҳарлар қадалган кўзачани хушбўй мушк аралаштирилган сув билан тўлатиб олиб келди, кўзача устига ипак рўмолча ёпиб қўйилган эди. Мен шу ерда бир қадар узоқроқ туриш учун сувни аста секин ича бошладим, орада яширинча

қизга ҳам назар ташлаб қўярдим. Кейин кўзани қайтариб бериб яна тура бердим. Қиз гап қотиб: «Эй шайх, энди йўлингдан қолма,» — деган эди: «Хоним, бир нарса ҳақида ўйлаб турибман», — дедим. «Нима ҳақида экан?» деб савол қилди қиз. «Замонанинг бевафолиги ва ҳодисаларнинг ўзгарувчанлиги ҳақида», — деб жавоб бердим. «Бу ҳақда ўйласанг арзийди, — деди қиз, — чунки замона ажойиботларга тўла, аммо сен унинг қандай ажойиботини кўрдингки, у ҳақда фикр юритаётибсан?» «Шу ҳолингнинг эгаси ҳақида ўйлаб турибман, чунки у марҳум менинг дўстим эди», — деб жавоб қайтардим. Қизнинг: «Унинг исми нима?» — деб ташлаган саволига: «Муҳаммад ибн Али гавҳарфуруш, — деб жавоб қайтардим, — у жуда бадавлат одам эди. Ундан бирон фарзанд қолганми?» — «Ҳа, — деди қиз, — ундан Будур отлиғ бир қиз қолган, барча мол-мулки шу қизда». «Сен унинг қизимисан?» деб яна сўрадим. «Ҳа, — деган жавобни берди-да, қулди: «Эй шайх, сўзни жуда чўзиб юбординг-ку, бор энди, йўлингдан қолма». «Кетиш муқаррар, — дедим мен, — бироқ рангингда ўзгарिश сезаялман, нима бўлганини менга айт, шояд худо мен орқали сенга ёрдам қўлини чўзса.» «Эй шайх», — деди қиз, — агар сен аҳли асрордан бўлсанг, биз сиримизни сенга очамиз. Қимлигингдан мени огоҳ қил, билай-чи, сенга сир айтиб бўладими ёки йўқми?»

«Эй бекам, агар мақсадинг қимлигимни билиш бўлса айта қолай, Али ибн Мансур Дамашқий бўламан, амир ал-мўминин Хорун ар-Рашиднинг надимиман», — дедим. Исминини эшитгач, қиз қурси устидан тушди-да, менга салом бериб: «Марҳабо, эй ибн Мансур. Энди сенга сиримни ишонаман ва сени ўз аҳволимдан воқиф қиламан. Мен ёридан ажралган ошиқман», — деди. «Эй бекам, сен гўзалларнинг гўзалисан, бас, шундай бўлгач гўзал одамнигина севишинг мумкин, маҳбубинг ким?» — деб сўраган эдим: «Мен баний Шайбон амирларидан Жубайр ибн Умайр Шайбовийни севаман», — деб жавоб берди қиз. У шундай бир йигитни тавсифлаб бердики, айтишига қараганда, ундан чиройли одам бутун бошли Басрадан ҳам топилмас экан. Мен ундан: «Орангизда ҳеч қандай алоқа ёки ёзишма бўлганми?» — деб сўрадим. «Ҳа, — деб жавоб берди қиз, — бироқ унинг севгиси чин дилдан эмас, балки тилида экан, чунки у ваъдага вафо қилмади, ўз аҳдида турмади». «Бекам, ажралишингизга нима сабаб бўлди?» — деб сўраган эдим, у жавоб бериб, сир-асроридан мени хабардор қилиб, ушбу гапларни айтди:

«Сабаб мана бундай. Бир куни мен ўтириб, мана бу чўрига сочимни таратдим. У қирқ кокил қилиб сочимни ўриб ҳам қўйди. Айтишича, ҳусну жамолим уни таажжубга солибди-ю мен томонга эгилиб, юзимдан ўпди. Худди шу вақт ёрим билдирмай кириб келиб, бу ҳолни кўриб қолибди. Чўри қизнинг мени ўпганини кўриб ўша заҳоти ғазаб билан: «Бутун умрга ажралдим», деб орқасига бурилди.

Ўша биздан юз ўгириб кетганидан буён то шу пайтгача ундан на хат ва на хабар бор, эй ибн Мансур!» «Энди нима қилмоқчисан?» — деб сўра-

ган эдим: «Сен орқали унга бир мактуб юборишни истардим. Агар жавобини келтирсанг, беш юз динор бераман, борди-ю, жавобини олиб келмасанг, йўл ҳақингга юз динор бераман», — деб жавоб берди. «Майли, сен айтганча бўлсин, мен албатта жавоб олиб келаман», — деб розилик билдирдим.

Шундан кейин у менга миннатдорчилик билдириб, чўрилардан бирига снѐҳдон билан ғоғоз келтиришни буюрди.

Кейин мактубни муҳрлаб менга берди. Мен мактубни олиб Жубайр ибн Умайр Шайбонийнинг ҳовлисига кетдим. Бориб билсам, у овга кетган экан. Уни кутиб ўтирдим, бир маҳал овдан келиб қолди. Уни от устида ўтирган ҳолда кўриб, ҳусну жамолидан ақлим шошиб қолди. Жубайр менинг эшиги тагида ўтирганимни кўрди-да, отдан тушиб қучоқлашиб сўрашди. Ызтун бир дунѐни қучгандек бўлдим. Сўнгра у мени уйига олиб кириб ѐнига ўтқизди-да, дастурхон келтиришни буюрди. Қаршимизга Хуросон зарангидан ишланган бир хонтахта келтириб қўйишди. Унинг оёқлари олтиндан бўлиб, устида хилма-хил таомлар, қовурилган ва қабоб қилиб пширилган гўштлар ва бошқа ҳар турли ноз-неъматлар тўлиб ѐтарди. Хонтахта ѐнида ўгириб, диққат билан тикилган эдим, унга байтлар ѐзилган экан...

Жубайр ибн Умайр менга қараб: «Марҳамат қилиб, дастурхонга қўл узат, таомларимиздан тотишиб, дилимизни шод ѐт», — деди. «Худо ҳақи. То ҳожатимни чиқармаганингча овқатингдан бир луқма ҳам емайман», — дедим мен. «Ҳожатинг нима экан» деб сўраган эди, мактубни чиқариб узатдим. У хатни ўқиб, мазмунини англагач йиртиб, улоқтириб ташлади-да: «Эй ибн Мансур, деди менга қараб, — шу мактуб эгасига тааллуқли ишдан ташқари ҳамма ҳожатингни чиқарарман-у, аммо унинг мактубига жавоб бермайман». Аччиқлигини кетмоқчи бўлган эдим, эгагимга ѐнишиб олиб: «Эй ибн Мансур, гарчи мен ораларингизда бўлиб ўтган гаплардан воқиф бўлмасам ҳам сенга нима деганини айтиб бераман», — деди. «Хўш, у менга нима дебди?» — деб сўраган эдим, у жавоб бериб: «Бу хатнинг эгаси сенга, агар унинг жавобини келтирсанг беш юз динор бераман, бордию жавобини олиб келмасанг, йўл ҳақингга юз динор бераман, деб айтмадимми?» — деди. Мен: «Ҳа», — деб унинг гапини тасдиқладим. Шундан кейин Жубайр менга: «Бугун менинг ҳузуримда бўл, еб-ичиб, ором олайлик, хурсандчилик қилайлик-да, ўша беш юз динорни мандаб олиб қўя қол», — деди. Мен у билан ўтириб едим, ичдим, хурсандчилик қилиб, суҳбатлашиб ўтирдим, сўнгра ундан: «Афандим, уйингда тор асбобларидан йўқми?» — деб сўрадим. У: «Биз кўпдан бери мусиқийсиз ичамиз», деган жавобни берди-ю: «Эй Шажарат уддур!» — деб чўриларидан бирини чақирди. Чўри ўз ҳужрасидан жавоб берди-да, шойи ғилофга солинган ҳинд удини кўтариб келиб ўтирди. Удни тиззасига қўйиб, йигирма бир усулда чалди, кейин биринчи усулга қайтиб, шеърни ашула қилиб айтди.

Чўри қиз шеърни айтиб тугатиши биланоқ хўжаси баланд товуш билан кичқириб, ҳушидан кетди. «Худо олмасин сени, эй шайх, — деди чўри менга қараб. — Кўп вақтдан бери биз хўжамиз шундай ҳолатга тушиб қолмасин деб мусиқийсиз ичардик. Энди бор, анови ҳужрага киргин-да, ѐтиб ухла!» У кўрсатган ҳужрага кириб тонг ѐтгунча ѐтиб ухладим.

Бир пайт қўқисдан бир ғулом кириб келди, унинг қўлида беш юз динор солинган ҳамён бор эди. «Бу хўжам сенга ваъда қилган нарса, — деди у, — лекин шарт шуки, сени бу ерга юборган қизнинг олдига қайтиб бормайсан, гўё сен ҳам ҳеч нарсадан хабардор эмассан, биз ҳам». Мен: «Бош устига», — дедим-да, ҳамёни олиб, ўз йўлимга кетдим. Кетиб борар эканман, йўл-йўлакай хаёлга чўмдим: «У қиз-ку, кечадан бери кутиб ўтирибди. Худо ҳақи, унинг олдига қайтиб бормасам бўлмайди. У йигит билан орамизда бўлиб ўтган гапларни унга айтиб берай. Борди-ю, қайтиб бормасам, мени ҳам, шахримдан келган бошқа кишиларни ҳам қаргайди».

Шундай қилиб қизнинг уйи томонга йўл олдим. Борсам, у эшик орқасида турган экан. Мени кўриши билан: «Эй ибн Мансур, ҳожатимни чиқармадинг», — деди. «Буни сенга ким хабар қилди?» — деб сўраган эдим: «Менга шу ҳам маълумки, у сен берган мактубни олиб йиртиб ташлади-да: «Эй ибн Мансур, шу мактуб эгасига тааллуқли ишдан ташқари ҳар қандай ҳожатингни чиқарардим, аммо унинг мактубига жавоб бермайман», деди. Шундан кейин сенинг жаҳлинг чиқиб унинг олдидан турдинг, у бўлса эстагилга осилиб: «Бугун мен билан бирга бўл. азиз муҳомимсан. Еб-ичайлик, хурсандчилик қилайлик, кейин ўша қиз ваъда қилган беш юз динорни мендан ол», деди. Сен ўтириб, единг-ичдинг ва хурсандчилик қилиб у билан гаплашиб ўтирдинг. Сен мусиқийдан гап очгач бир чўри қиз фалон овоз билан фалон шеърни ашула қилиб айтди. Шундан кейин йигит хушдан кетиб йиқилди».

Эй амир ал-мўминин, мен ундан: «Сен бу воқеаларни кўриб туриб-мидинг?» — деб сўраган эдим: «Эй ибн Мансур, — деди у, — шоирнинг мана бу сўзига қулоқ сол:

Ишқ ўти тушган кўнгулнинг дийдаси бор ўзгача,

Бошқалар ҳеч кўрмагани ул кўрар доим аниқ.

Лекин шу гап ҳам борки, кеча билан кундузнинг алмашиши бирон нарсани ўзгартирмай қўймайди...

У кўзларини осмонга тикканча хаёл суриб гапда давом этди: «Эй худодё худовандо, мени Жубайр ибн Умайр муҳаббатига гирифтор қилганигдек, уни ҳам менинг ишқимга мубғало қилиб, қалбимдаги муҳаббатни унинг қалбига кўчир». Кейин у менга йўл ҳақи деб, юз динор берди. Мен пулни олиб Басра султонининг ҳузурига кетдим. У ҳам овдан келган экан. Ундан оладиганларимни олиб, Бағдодга қайтиб кетдим. Султондан тегишли ҳақимни олиб, Бағдодга қайтиб кетишга ҳозирланар эканман, ўтган йили хизматида бўлганим — Будур деган қиз ёдимга тушди-да: «Унинг ахволидан хабар олиб, йигит билан ораларида нима ҳодиса рўй берганини билай, — деб унинг уйига бордим.

Қарасам, эшик олди супурилиб сув сепилгану ходим ва ғуломлар туришибди. «Эҳтимол, қизнинг дарди оғирлашиб, вафот этгандир, ҳовлиси-га амирлардан биронтаси жойлашиб олган бўлса ҳам ажаб эмас», — деб ўйладим-да, Жубайр ибн Умайр Шайбонийнинг ҳовлиси томонга равона бўлдим. Унинг дарвозаси олдига бориб қарасам, у ердаги курсилар бузилган, одатда турадиган ғуломлар ҳам йўқ. «Бу ҳам дунёдан ўтган бўлса керак», — деган хаёл чақмоқдек миямга урилди. Эшиги олдида туриб, кўзёши тўқдим.

Эй амир ал-мўминин, шу тахлитда уй ичидагиларга марсия ўқиб турган эдим, бир пайт ичкаридан қора қул чиқиб: «Эй чол, нафасингни ўчир! — деди менга, — не сабабдан сен бу уйдагиларга марсия ўқияпсан?» «Бу ҳовли дўстларимдан бириники эди», — дедим унга. Қул: «Унинг исми нима?» — деб сўраган эди. «Жубайр ибн Умайр Шайбоний», — деб жавоб бердим. «Унга нима бўлибди. — деди қул, — алҳамдулиллоҳ. у аввалгича давлатманд саодатли ва ҳукмрон. Бироқ худо уни Будур отлиг бир қизнинг муҳаббатига мубтало қилди. Ишқ дардидан шу қадар азоб чекмоқдаки, худди ташлаб қўйилган каттақон тошга ўхшайди; қорни очса овқат емай, чанқаса сўв сўрашни билмайди». «Унинг олдига киришга изн сўраб бер», — деган эдим: «Эй афандим, кимнинг олдига кирмоқчисан, у келгани хам билмайди, кетгани ҳам», — деб жавоб берди. «Ҳар қандай ёмон аҳволда бўлишига қарамай, унинг олдига киришим керак», — дедим. Шундан кейин қул рухсат сўрагани ичкарига кириб кетди-да, бир оздан кейин киришга ижозат олиб чиқди. Ичкарига кирдим, қарасам, ҳақиқатан ҳам Жубайрнинг тошдан фарқи йўқ, қотиб ўтирибди. На ишорани билади-ю, на гапни фаҳмлайди. Гап қотган эдим, индамади. Хизматкорларидан бири менга: «Афандим, агар бирор шеърни ёд билсангиз баландроқ овоз билан ўшани ўқинг, шундагина у ҳушига келиб сизга жавоб қилади», — деди.

Мен икки байт шеър ўқидим.

У шеърни эшитгандан кейин кўзини очиб менга қаради-да: «Марҳабо, эй ибн Мансур! Ҳазил жуда жиддийлашиб кетди», — деди. Мен: «Афандим, менда бирон юмушинг йўқми?» — деб сўраган эдим: «Ҳа, бор, — деди у, — ўша кизга бир мактуб ёзиб сен орқали юбормоқчиман, агар унинг жавобини келтирсанг, мендан минг динар оласан, агар жавобсиз келсанг, йўл ҳақинг учун икки юз динар бераман». «Ихтиёр сенда», — дедим мен унга...

У чўриларидан бирини чақириб: «Силёҳдон билан қоғоз келтир», — деди. У нарсалар келтирилгач, мактуб ёзди.

Мактубни муҳрлаб менга берди, мен уни олиб яна Будурнинг уйи томонга кетдим. Етиб бориб, эшикдан пардани секин кўтардимда, бундай қараган эдим, ўнта қамар сиймо канизақлар орасида Будурхоним юлдузлар орасидаги тўлин ойдек, бўлакча қилиб айтганда, булутлар ичидан кўринган қуёшдек бўлиб ўтирган экан. Унда на алам бор ва на дард.

Қизни бу аҳволда кўриб, ҳайрон бўлиб турган эдим, бирдан у мен томонга қаради-да, эшик олдида турганимни кўриб: — Марҳоба, эй ибн Мансур», — деб ичкарига таклиф қилди. Мен кириб саломлашгач, мактубни узатдим. Уни ўқиб, маъносини англагач, табассум билан гап бошлади.

«Эй ибн Мансур, албатта жавоб ёзиб бераман, токи у одам сенга ваъда қилган нарсасини берсин», «Худо хайрингни берсин» — дедим мен. Чўриларидан бирини чақириб силёҳ ва қоғоз келтиришни буюрди, улар келтирилгач, мактуб ёзди. Қиз хатни ёзиб, муҳрлангандан кейин уни менга берди. «Эй бекам, бу мактуб беморни даволаб, оташи дилни босади», — дедим-да, қувончга тўлиб уйдан чиқдим. Уйдан чиқиб кетаётган чоғимда орқамдан чақириб: «Эй ибн Мансур, унга: «Бу кеча Будур сенинг меҳ-

монинг бўлади», — деб айтиб қўй», — деди. Унинг бу гапидан шодлигим пичимга сизмай Жубайр ибн Умайрнинг уйига йўлландим.

Бориб билсам, у икки кўзини эшикка тикиб, жавоб кутиб ўтирган экан. Мактубни узатдим, очиб ўқиди-да, маъносини англагандан кейин қаттиқ оҳ уриб, ҳушидан кетди. Хушига келгач, мендан: «Эй ибн Мансур, у бу мактубни ўз қўли билан ёзиб, бармоқлари билан ушладимми?» — деб сўради. «Тақсир, ҳеч жаҳонда киши мактубни оёғи билан ҳам ёзадими?» — деб жавоб бердим. Эй амир ал-мўминин, биз ҳали гапимизни тугатганимиз ҳам йўқ эдики, бир пайт даҳлиз томондан кириб келаятган қизнинг оёқ ҳалқалари жаранглаб қолди. Уни кўриши билан Жубайр беморлик тўшагида ётмагандек ўрнидан турди-да, лом алифни қучоқлагандек, қизни ўз оғушига олди. Ундаги бўйсунмаётган иллат йўқолди. Кейин у ўтирди-ю, тик тураверди: мен Будурдан: «Хоним, ўтирмаслигингга боис нима?» — деб сўраган эдим: «Эй ибн Мансур, орамизда бир шарт бор, ўшасиз ўтирмайман», — деб жавоб берди. «Орамизнингдаги шарт нима экан?» — деб қайта савол ташладим. «Ошиқларнинг сирини ҳеч ким билмайди», — деб жавоб берди у. Шундан кейин оғзини йигитнинг қулоғига тутиб, бир нима деган эди, йигит: «Бош ва қош устига», — деб ўрнидан турди-да, бир қўли билан бир нималарни пичирлашди. Қўл бир оз вақт йўқ бўлиб кетгандан кейин бир қози билан икки гувоҳни бошлаб келди.

Жубайр уйдан юз минг динор солинган бир халтача олиб чиқди-да, қозига қараб: «Эй қози, мени шу қизга мана шу муҳр билан никоҳ қилиб қўй.» — деди. Қози қизга: «Розиман деб айт», деган эди, у розилик билдирди. Қози никоҳ ўқиб қўйди.

Шундан кейин Будур халтачани очди-да, олтинлардан қўлини тўлдириб олиб, қози билан гувоҳларга улашди, кейин халтачада қолган пулни Жубайрга узатди. Қози билан гувоҳлар кетишди, мен эса улар билан ўтириб, айшу ишратга киришдик. Тун ярмидан оққач, ўзимга-ўзим: «Бу иккови бир-бирига ошиқ, кўп муддатдан бери ҳижронда яшапди, энди мен турай-да, икковини ҳоли қолдириб, узоқроқ бир жойга бориб ухлай», деган фикр билан, ўрнимдан турдим. Будур этагимдан тутиб: «Кўнглингиздан нима ўтди?» — деб сўради. Мен бор гапни очик баён қилган эдим. «Ўтиринг, — деди у, — биз хоҳлаганимизда сизга руҳсат берамиз».

Шундан кейин яна улар билан улфатчилик қилиб қолдим. Тонгга яқин: «Эй ибн Мансур, — деди қиз... — Энди анови ҳужрага кириб, ўша ерда сизга ўрин солиб қўйганмиз». Кўрсатилган жойга бориб тонг отгунча ухладим. Эрталаб ўрнимдан туришим билан бир ходим тос билан обдаса келтирди, таҳорат қилиб сувҳ намозини ўқидим. Кейин тасбеҳ айтиб ўтирган эдим, бир пайт Жубайр ўз маҳбубаси билан чиқиб қолишди. Улар билан саломлашиб, соғ-саломат қовушганликлари билан табрик-лаб: «Турли шарт ва қийинчиликлар билан бошланган ишнинг охири розилик ва яхшилик билан тугайди», — дедим. «Тўғри айтасан, сенга иззат-икром кўрсатиш биз учун фарз», — деди. Жубайр ва хазиначини чақириб: «Уч минг динор келтир!» — деб буюрди.

Хазиначи уч минг динор солинган халтани келтириб, Жубайрга берди. «Бизга марҳамат кўрсатиб маана шуви қабул қиласиз», — деди у. Мен эса: «Шунчалик кўп вақт ажраллишиб уйдан совуған эдинг, кейинги

пайтларда қиздаги муҳаббатнинг ундан сенга не сабаб билан ўтиб қолганини айтиб бермагунигча, ҳадиёнги қабул қилмайман», — дедим.

«Бош устига, — деб гап бошлади Жубайр, — бизда ийди наврўз деб аталадиган бир байрам бор, шу куни ҳамма одамлар қайиқларга тушиб, дарёда сайр қиладилар. Мен ҳам чиқиб улфатларим билан томоша қилиб юрган эрдим, бир қайиққа кўзим тушди. Кемада ўнга қамар сиймо канизагу ўртада Будурхоним қўлида уд ушлаб ўтирарди. Удни ўн бир усулда чалиб чиқди, сўнгра биринчи усулга қайтди.

Шундан кейин кемачиларга буюрган эдим, уларга норањ¹ ота бошладилар, ҳатто улар ўтирган кеманинг чўкиб кетишига сал қолди. Сўнгра улар ўз йўлларига қараб кетишаверди. Унинг қалбидаги муҳаббатнинг менинг кўнглимга ўтиш сабаби мана шу, холос.»

Мен ошиқ ва маъшукларни висолга етишишлари билан табрик этдим ва олтинли халтани олиб Бағдодга кетдим.

Шундай қилиб ҳалифанинг кўнгли ёзилибди: уни қийнаётган уйқусизлик тарқаб, ором олган экан.

---

¹ Норањ—пўртаҳол, яъни апельсин.

БОБО РАВШАН

«Чўлпон» нашриёти

Литературно-художественное издание

Поэма

На узбекском языке

Ташкент, издательство «Чўлпон»

Муҳаррир Ш. Бўтаев

Рассом О. Муинов

Расмлар муҳаррири У. Солиҳов

Саҳифаловчи муҳаррир Е. Толочко

ИБ № 0463

Босмахонага 03.06.92 берилди. Босишга 29.08.92, рухсат этилди. 70×100 мм, ферматда. Босмахона қоғози. Мактаб гарнитураси. Босмахона усулида босилди. Шартли босма 3,0. Шартли кр.-оттиски 4,99. Нашр. л. 2,88. 50000 нусхада. Илгартирма № 07—92. № 2524 буюртма. Баҳоси келишилган нархда.

«Чўлпон» нашриёти, 700129, Тошкент шаҳри. Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси Матбуот давлат қўмитаси Тошкент «Китоб» нашриёт-матбаа бирлашмасининг 3-босмахонасида босилди. Тошкент, Юнусовод, Муродов кўчаси, 4-уй.

